

דברי הגמרא באותיות כאלה: ROD 12; הפירוש – דש"י - באותיות מרים 10; 109 סוקים – בגופן נרקיסיים; הערות העורך בגופן courier new 10, בסוגריים [];

מסכת יבמות פרק ששי: הבא על יבמתו

מתוך "גמרא נוטה"

על שם הורי נפתלי ורחנה הולנדר הכ"מ

(יבמות נג, ב)

משנה:

הבא על יבמתו בין בשוגג (כסבור שהיא אשתו או אשה אחרת) בין במזיד (לשם זנות ולא לשום מצוה), בין באונס בין ברצון, אפילו (מפרש בגמרא) הוא שוגג והיא מזידה הוא מזיד והיא שוגגת, הוא אנוס והיא לא אנוסה, היא אנוסה והוא לא אנוס, אחד המערה (שלא גמר ביאתו) ואחד הגומר - קנה (וחכה בנחלה ויוציאה בגט אם בא להוציאה), ולא חילק בין ביאה לביאה (בין ביאה כדרכה לשלא כדרכה ובין העראה לגמר ביאה);

וכן הבא על אחת מכל העריות שבתורה או פסולות (לכהונה), כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתניה (לאו אפסולה לכהונה קאי, דהא פסולה וקיימא; ולענין תרומה דבי נשא נמי ליכא למימר; ועוד ביאת כשר מאי מגרעא לה? אלא לענין העראה נקטה, ולמילקי עליה האי ישראל בהעראה כגמר ביאה) לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין (באחת מכל הביאות הללו) - פסלה (משום זונה נוגרשה מיפסלא מתרומה דבי נשא אם היא בת כהן, דשויה חללה); ודוקא עריות או פסולות, אבל ביאת זנות דפנויה לא משויה לה זונה ולא פסלה מן הכהונה דלא אשכחנא תנא דפסל אלא רבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה - לקמן בפירקין), ולא חילק בין ביאה לביאה.

גמרא:

מאי 'אפילו' [הוא שוגג והיא מזידה...]?'

לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא הוא שוגג והיא קמכוונה למצוה, אי נמי הוא מזיד והיא קמכוונה למצוה, אלא אפילו הוא שוגג (כסבור אשה אחרת היא) והיא מזידה (לביאת זנות מכוונת) דתרוייהו לא קמכווני לשם מצוה - אפילו הכי קנה.

תני רבי חייא: 'אפילו שניהם שוגגים שניהם מזידים שניהם אנוסים'.

אנוס דמתניתין - היכי דמי?: אילימא כשאנסוהו עובדי כוכבים ובא עליה - והאמר רבא: אין אונס לערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת?

אלא בישן (שנתקשה כשהוא ישן).

והאמר רב יהודה:

(יבמות נד, א)

ישן לא קנה ביבמתו (דישן לאו בר דעת ולא הוה קנינו קנין)?

אלא בנתקע (שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו).

והאמר רבה: 'נפל מן הגג ונתקע' - חייב בארבעה דברים (בנזק וצער ורפוי ושבת כדאמר ב'החובל' (בבא קמא פה, ב): פצע תחת פצע לרבות השוגג כמזיד ואונס כרצון, אבל בבבשת - לא, כדמפרש לקמן), וביבמתו לא קנה (דלא אכיון לביאה)!!?

אלא כגון שנתכוון לאשתו (ונתקשה לה) ותקפתו יבמתו ובא עליה - שניהם אנוסים.

דבי רבי חייא - היכי דמי?

כגון שנתכוון לאשתו ותקפוהו עובדי כוכבים ודבקום זה בזה ובא עליה.

מנא הני מילי?

דתנו רבנן: '[דברים כה, ה]: כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו - לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר] יבמה יבא עליה [ולקחה לו לאשה ויבמה] - מצוה (כלומר בביאה יותר מבחליצה); דבר אחר 'יבמה יבא עליה' - בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון'.

והא אפיקתיה למצוה?

למצוה - מ'ואם לא יחפוץ האיש [לקחת את יבמתו, ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים, ואמרה: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי" (דברים כה, 11)] נפקא; הא חפץ (מצוה ליבומי) - יבם, וכי אתא קרא ['יבמה יבא עליה'] - בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון.

תניא אידך: 'יבמה יבא עליה' - כדרכה; 'ולקחה' - שלא כדרכה (לרבות שאם בא עליה שלא כדרכה - קנה); 'ויבם' [זו דרשת החזק הראשון של המלה, שהרי 'ויבמה' כתיב] - ביאה גומרת בה, ואין כסף ושטר גומדין בה; 'ויבמה' - בעל כרחיה. דבר אחר: 'יבמה יבא עליה' - בין בשוגג כו' [בין במזיד בין באונס בין ברצון]

והא אפיקתיה ל'כדרכה'? ההוא [כדרכה] - מ'להקים לאחיו שם' [דברים כה, 11] ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי] נפקא: במקום שמקים שם, וכי אתא קרא [יבמה יבא עליה] - בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון.

גופא: אמר רב יהודה: ישן - לא קנה ביבמתו, דאמר קרא 'יבמה יבא עליה' - עד דמכויין לה לשם ביאה (בעולם). והתניא: 'כין עד כין ישן'? אימא 'כין ערה כין ישנה'. והתניא: 'כין עד הוא כין ישן הוא כין ערה היא כין ישנה היא'?

הכא במאי עסקינן? - במתנמנם.

היכי דמי מתנמנם?

אמר רב אשי: נים ולא נים, תיר ולא תיר, כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו ליה מדכר.

גופא: אמר רבה: נפל מן הגג ונתקע - חייב בארבעה דברים, וביבמתו לא קנה: בנזק (שמין אותה כאילו היא שפחה נמכרת: כמה היתה יפה וכמה היא יפה), בצער, בשבת, ברפוי, אבל בושט לא מיחייב, דאמר מר: אין חייב על הבושט עד שיתכוון.

אמר רבא: נתכוון להטיח בכותל (לאו לשום ביאה מיכוין) והטיח ביבמתו - לא קנה; להטיח בבהמה והטיח ביבמה - קנה, דהא קמכויין לשם ביאה בעולם.

אחד המערה:

אמר עולא: מניין להעראה מן התורה?

שנאמר (ויקרא כ"ח) ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקורה הערה [והיא גלתה את מקור דמיה ונכרתו שניהם מקרב עמם] - מכאן להעראה מן התורה [ומכאן בנין אב לכל התורה שיש חשיבות להעראה, וממילא גם קונה ביבום]. [## האם עולא שואל לאיסור או לחיוב? לפי שמביא פסוקים מויקרא פרק כ שעוסק בעונש - מכאן שעוסק בחיוב; אך מניין לאיסור? האם נלמד איסור מעונש?]

אשכחן נדה, שאר עריות מניין? וכי תימא נילף מנדה - מה לנדה שכן מטמאה את בועלה (להיות כמותה טמא שבעה, דכתיב 'ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים' (ויקרא טו, 19)) [והיות וזה חידוש חמור, אין ללמוד ממנו על מקרים קלים יותר]! אלא אתיא מאשת אח, דכתיב (ויקרא כ, 17) ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא [ערוה אחיו גלה ערירם יהיו] - וכי אשת אחיו [לעולם] נדה היא (ואינה פוסקת)? אלא בנדה: מה נדה בהעראה - אף אשת אח בהעראה [ומאשת אח נלמד בנין אב לכל העריות].

[ופרכינן:] מה לאשת אח שכן בידו (של אדם) לרבות (נשים הרבה על אחיו באיסור אשת אח): דאי בעי מקדש ואזיל כי אלפא [עד אלף נשים] ((ומכל מקום)) ותפשוט מינה כל עריות הנאסרות עליו מחמת אישות, כגון אשת אב, וכלתו, וחמותו, ואחות אשתו; אבל אמו ואחותו ובתו וכיוצא בהן, דאין בידו לרבות - מנלן! ?

אלא [נסיון חדש ללמוד כל העריות ממקור אחד – לפי המשך הגמרא:] **אתיא מאחות אב ואחות אם, דכתיב: (ויקרא כ"ט) וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה [עונם ישאו].**

איכא למיפרך: מה לאחות אב ואחות אם שכן איסור הבא מאליו [ולכן כוחו גדול, ואין ללמוד על איסורי עריות אחרים שיש איסור או עונש – בהערה] (ופשוט מינה [מכל מקום]: אמו ואחותו ובתו וכיוצא בהן, ולא תפשוט מינה עריות הנאסרות לו מחמת קידושין) ! ?

מחדא לא אתיא, תיתי [חדא] מתרתי.
מהי תיתי [מתוך השלשה: נדה, אשת אב, ואחות אביו ואחות אמו] ?
תיתי מאשת אח ואחות אב ואחות אם (דכי פרכת 'מה לאחות אב ואם שכן איסור הבא מאליו' – אשת אח תוכיח; 'מה לאשת אח שכן בידו לרבות' – אחות אב ואם תוכיח, וחזר הדין: הצד השווה שבהן שהן אסורות עליו משום ערוה ועשה בהן הערה כגמר ביאה – אף אני אביא כל העריות בדין הזה).
מה להנך שכן אסורין משום שְׂאָר (ותפשוט כל האסורות משום שאר, אבל אשת איש, דלאו משום שאר – מנא תיתי) ! ?

אלא תיתי מנדה ואחות אב ואחות אם.
מה להנך שכן איסור הבא מאליו ! ?
אלא תיתי מנדה ואשת אח, דמאי פרכת [לכל איסור אין החומרות של הצד השני ואף על פי כן נאסרה הערה: נדה באה מאליו ואינה משום שאר, ואין בידו לרבות, ואשת אח אינה באה מאליו, ואינה 'מטמאה את בועלה'; או באופן חיובי, כדברי רש"י לעיל, רק שנדה אינה משום שאר] ?

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא: מה לנדה ואשת אח, שכן אין להם היתר בחיי אוסרין (כל זמן שאדם חי והיא שופעת וכן אשת אח – אין היתר בחיי אחיו שאפילו הוא מגרשה אסורה לזה), תאמר באשת איש שכן יש לה היתר בחיי אוסרה (אשת איש יש לה היתר בחייו על ידי גט) ! ?

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: אטו נדה ואשת אח בחיי אוסרין הוא דאין להם היתר, אבל לאחר מכאן יש להם היתר? נדה

(יבמות נד, ב)
ביומי תליא מילתא (אפילו אם מת האוסרה – שפסקה דם בראייה ראשונה – אסורה כל שבעה), אשת אח בבנים תליא רחמנא (אם יש לה בנים אפילו מת אחיו) !
אלא פריך הכי: מה לנדה ואשת אח, שכן אין אוסרין מתירין (אין כח באוסר להתיר, אלא דבר אחר מתירה: ימים מתירין את הנדה ואשת אח כשהוא ערירי), תאמר באשת איש שאוסרה מתירה ! ?
אלא אמר רבי יונה ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע: אמר קרא: (ויקרא יח, כט) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות [מקרב עמם] – הוקשו כל העריות כולן לנדה (שהרי כאן הוקשו כולן זו לזו, ונדה כתובה בפרשת עריות, הלכך 'בהערה' ילפינן כולהו מנדה): מה נדה [יש חיוב כבר] בהערה – אף כל בהערה.

ואלא נדה דכתיבא גבי אשת אח (דילפינן מיניה לעיל הערה לאשת אח מנדה) למה לי ?
לכדרב הונא, דאמר רב הונא: רמז ליבמה מן התורה מניין ?
'מניין' ? הא כתיב 'יבמה יבא עליה' ?
אלא רמז ליבמה שאסורה בחיי בעלה (אם גירשה אחיו) מניין ?
האי – סברא היא: מדאמר רחמנא לאחר מיתת בעלה שריא – מכלל דבחי בעלה אסורה.
ודלמא לאחר מיתת בעלה – מצוה, בחיי בעלה רשות ! ? אי נמי לאחר מיתת בעלה – אין, בחיי בעלה – לא, ולא הבא מכלל עשה – עשה (אבל כדת ליכא) ?

אמר קרא: (ויקרא כ"ב) ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא [ערות אחיו גלה ערירים יהיו] – וכי אשת אחיו נדה היא? אלא בנדה: מה נדה אף על פי שיש לה היתר לאחר מכאן, בשעת איסורא בכרת – אף אשת אח [נמי]: אף על פי שיש לה היתר לאחר מכאן, בחיי בעלה בכרת.

אלא הערה דכתיבא גבי אחות אב ואחות אם [ויקרא כ"ט: וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה עונם ישאו] למה לי ?
לכדבעא מיניה רבינא מרבא: 'המערה בזכור מהו' ?

'בזכור' – 'משכבי אשה' כתיבא (וכיון דבאשה הוי העראה משכב - ממילא איתסרא בזכור, דהא בזכור כתיב 'משכבי אשה')! ?

אלא: 'המערה בבהמה' (שלא גמר ביאתו) מהו? אמר ליה: אם אינו ענין להעראה, דכתיבא גבי אחות אב ואחות אם, דאיתא [העראה] בהקישא מדרכי יונה - תנהו ענין להעראה דבהמה.

מכדי בהמה - חייבי מיתות בית דין היא, מאי טעמא כתיב להעראה דידה גבי חייבי כריתות (אחות אב ואחות אם לאו מחייבי מיתות הן דלא כתיבא בהו מיתה)? לכתוב גבי מיתת בית דין (כגון באמו וחמותו), ונילף מיתת בית דין ממיתת בית דין (וליא נמי 'אם אינו ענין להו - דאיתא בהקישא דרבי יונה - תנהו ענין לבהמה)?

אידי דכוליה קרא (דכתיב באחות אב ואחות אם בפרשת קדושים תהיו) לדרשא אתי (כדנתיא לקמן) כתיב ביה נמי הא מילתא (העראה בלא צורך) לדרשא (דבהמה).

מאי דרשא?

דתניא [דומה לספרא פרשתא י פרק יא הלכה ד]: ' (ויקרא יח, יב) ערוות אחות אביך לא תגלה [שאר אביך היא] (קרא דאחרי מות קמא נקט) - כין (שהיא אחות אביך) מן האב כין מן האם. אתה אומר 'כין מן האב כין מן האם'? או אינו אלא מן האב ולא מן האם? ודין הוא: חייב כאן וחייב באחותו; מה אחותו כין מן האב כין מן האם (דכתיב 'בת אביך או בת אמך' (ויקרא יח, טז)) - אף כאן כין מן האב כין מן האם!

או כלך לדרך זו: חייב כאן וחייב בדודתו: מה דודתו מן האב ולא מן האם (שאם היה דודו אחי אביו מן האם ולא מן האב - אין אשתו עליו ערוה; ולקמן בעי מנלן) - אף כאן מן האב ולא מן האם! נראה למי דומה: דנין איסור הבא מאליו מאיסור הבא מאליו ואל תוכיח דודתו, שאין איסור הבא מאליו (אלא על ידי קדושי דודו)! או כלך לדרך זה: דנין קרובי האב מקרובי האב ואל תוכיח אחותו שקרובי עצמו!?

(וכיון דלא נפקא לן מדינא) תלמוד לומר (מקרא שני בפרשת קדושים תהיו¹: 'ערוות אחות אביך ואחות אמך לא תגלה', ואין צריך להזהיר, שכבר הזהיר, ולא הוה ליה לאשמועינן אלא עונש כדעבד באשת אח ובאחותו: 'איש כי יקח אחות אביו ואחות אמו עונש יסור' וקרא יתירא הוא לרבות אחות אביו מן האם ואחות אמו מן האם): (ויקרא יח, יב) ערוות אחות אביך לא תגלה [שאר אביך היא] - כין מן האב כין מן האם - ערוות אחות אמך לא תגלה [כי שאר אמך היא (שם פסוק יג)] - כין מן האב כין מן האם.

למה לי למכתבא באחות אב, למה לי למכתבא באחות אם (לכתוב בחדא ותייתי אידך מינה)?

אמר רבי אבהו: צריכי: דאי כתב רחמנא באחות אב - שכן יש לה חייס (דמשפחת אב קרויה משפחה דכתיב 'יתילדו על משפחותם לבית אבותם' (במדבר א, יח)), אבל אחות אם אימא לא! ואי כתב רחמנא באחות אם - שכן ודאית (ודאי קרובתו)², אבל אחות אב אימא לא (שמא חס וחלילה אין זה אביו)? צריכא!

ודודתו, דפשיטא ליה לתנא דמן האב ולא מן האם - מנא ליה?

¹ נראה שרש"י - והגמרא - אינם מצטטים נכון את התורה! בקדושים: (ויקרא כ, ט) וערוות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה עונש יסור. ובאחרי מות: (ויקרא יח, יב) ערוות אחות אביך לא תגלה שאר אביך היא (פסוק יג) ערוות אחות אמך לא תגלה כי שאר אמך היא. כבר ראינו פעמים רבות שהגמרא אינה מדייקת - אבל לא שרש"י אינו מדייק! תשובה: רש"י מצטט לפי הגמרא, והגמרא היא שהופכת את הסדר ומזכירה אחות האבי ראשון, וכן מעיר הרש"ש.

² וכי אין דנים על פי חזקת האב בכל מסכת העריות? מדוע כאן שואלים על החזקה? תשובה: ודאי סומכים על החזקות כאשר דנים באיסורים מקרבת האב; אך אם רוצים לטעון שאפשר ללמוד איסורי צד האב מאיסורי צד האם - אנו טוענים שאי אפשר ללמוד כך אלא צריכים ללמוד מכללי החזקות.

אמר רבא: אתיא 'דודו' 'דודו': כתיב הכא [ויקרא כ, כ]: ואיש אשר ישכב את דדתו ערות דודו גלה [חטאם ישאו], וכתב התם [ויקרא כה, מט] או דודו או בן דודו יגאלנו [או משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו או השיגה ידו ונגאל] - מה להלן מן האב ולא מן האם (אם אחי אביו מן האב - הוּא) הרי קרוב לענין גאולה יותר, ומצות גאולה מוטל עליו יותר מקרובי האם) אף כאן מן האב ולא מן האם.

והתם מנלן?

אמר קרא: 'ממשפחתו יגאלנו' - משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה.

והדתנן [יבמות פ"י מ"ד]: 'אמרו לו: "מתה אשתך" ונשא אחותה מאביה; מתה, ונשא אחותה מאמה; מתה, ונשא אחותה מאביה; מתה, ונשא אחותה מאמה' (כגון דינה בת לאה מיעקב ויוכבד בת לאה מחצרון, ושרה בת חצרון מקטורה, ורבקה בת קטורה מבתואל, ומלכה בת בתואל מחנה; וראובן נשא את מלכה, והלך למדינת הים. אמרו לו "מתה אשתך" ונשא את רבקה שהיא אחותה מאביה; חזרו ואמרו לו "מתה רבקה" ונשא את שרה, אחותה [של רבקה] מאמה [קטורה]; אמרו לו "מתה שרה" ונשא את יוכבד אחותה מאביה; אמרו לו "מתה יוכבד" ונשא את דינה אחותה מאמה [לאה]; חזרו ואמרו לו 'כולן קיימות') - מותר בראשונה (במלכה אשתו) ובשלישית (שרה, לפי שרבקה לא היו קדושה קידושין וביאתה באונס הוא ומותר בשרה אחותה, דתנן (לקמן פ"א מ"א; צ"א) 'נשאין על האנוסה') ובחמישית (דינה; ואף על פי שהיא אחות יוכבד הרביעית, לפי שביאת יוכבד - פיתוי היא, ואינה קידושין, מפני שהשלישית היו קידושין קידושין!) ופוטרות צרותיהן (אם מת וחלצו האחין לאחת מהן - פוטרות צרותיהן); ואסור בשניה (מפני הראשונה) ובכריעית (מפני השלישית); ואין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה; ואם בא על השניה לאחר מיתת הראשונה - מותר בשניה ובכריעית ופוטרות צרותיהן ואסור בשלישית ובחמישית'

(יבמות נה, א)

אלמא אחות אשתו בין מן האב בין מן האם אסורות (דהא שלישית אחותה של שניה מאמה היא וטעמא דשניה לאו אשתו היא משום הכי מותר בשלישית הא אם הוו קידושי שניה קידושין הוה אסור בשלישית)!

מנלן יליף? - מאחותו: מה אחותו בין מן האב בין מן האם - אף כאן בין מן האב בין מן האם;

ולילף מדודתו: מה דודתו מן האב ולא מן האם - אף כאן מן האב ולא מן האם?

מסתברא מאחותו הוה ליה למילף: שכן קרובי עצמו מקרובי עצמו (אחות אשה 'קרובי עצמו' חשיב לה: שמחמת עצמו נאסרה עליו, ולא מחמת אביו, ולאפוקי דודתו - דקרובת אביו היא).

אדרבה מדודתו הוה ליה למילף: שכן דבר על ידי קדושין מדבר שעל ידי קדושין!?

אלא מאשת אח ילפינן: דשכן דבר על ידי קדושין וקרובי עצמו.

ואשת אח גופה מנא לן?

דתניא: ' (ויקרא יח, טז) ערות אשת אחיך לא תגלה [ערות אחיך היא] - בין מן האב בין מן האם.

- אתה אומר 'בין מן האב בין מן האם' - או אינו אלא מן האב ולא מן האם?

ודין הוא: חייב כאן וחייב באחותו: מה אחותו בין מן האב בין מן האם אף כאן בין מן האב בין מן האם.

או כלך לדוך זו: חייב כאן וחייב בדודתו מה דודתו מן האב ולא מן האם אף כאן מן האב ולא מן האם?

נראה למי דומה: דנין קרובי עצמו מקרובי עצמו ואל תוכיח דודתו שקרובי האב.

או כלך לדוך זו: דנין דבר שעל ידי קדושין מדבר שעל ידי קדושין ואל תוכיח אחותו שאיסור הכא מאליו?

תלמוד לומר: [ויקרא יח, טז: ערות אשת אחיך לא תגלה] ערות אחיך היא' - בין מן האב בין מן האם.

ואימא אידי ואידי באשת אח מן האב, חדא די ש לה בנים בחיי בעלה (אם גירשה) וחדא דאין לה בנים בחיי בעלה?

'אין לה בנים בחיי בעלה' מדרב הונא (דכתיב [ויקרא כ, כא] 'אשת אחיו נדה היא' כדלעיל (נד, ב)) נפקא!

ואימא אידי ואידי באשת אח מן האב, חדא דיש לה בנים בחיי בעלה וחדא דיש לה בנים לאחר מיתת בעלה?
 'יש לה בנים לאחר מיתת בעלה' לא צריכא קרא; מדאמר רחמנא שאין לה בנים מותרת - הא יש לה בנים אסורה!
 ודלמא 'אין לה בנים' - אסורה לעלמא ושריא ליבם, יש לה בנים - שריא לעלמא ושריא ליבם? אי נמי 'אין לה בנים' - מצוה, יש לה בנים רשות? אי נמי 'אין לה בנים' - אין, יש לה בנים - לא, ולא הבא מכלל עשה ('יבמה יבא עליה') - עשה (אבל כרת ליכא)?
 כתב קרא אחרינא [ויקרא כ,כא]: ואיש אשר יקח את אשת אחיו - נדה הוא [ערוה אחיו גלה] [עריהם יהיו].

ואימא: אשת אח מן האב באשת אח מן האב - מה אשת אח מן האב לאחר מיתת בעלה שריא אף אשת אח מן האב לאחר מיתת בעלה (בלא בנים) שריא? (ואי תימא 'הא ילפינן (לעיל יז,ב) אחוה אחוה מבני יעקב - איכא למימר אחים מן האב - מצוה, מן האב רשות!?)
 אמר קרא [ויקרא יח,טז]: ערוה אשת אחיך היא' - בהויה תהא תהא (ומהאי קרא מרבינן אשת אח מן האב).

אחותו, דכתב בה כרת [ויקרא כ,יז]: ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערוה אחתו גלה עונו ישא] (כיון דדרשת הערואה וקראי יתירי דכולהו - כרת דאחותו מאי תדרוש ביה) למה לי? (הא כבר נכתב בכל העריות [ויקרא יח,כט]: כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו הנפשות העושות [מקרב עמם]?)
 לכדריב יוחנן, דאמר רבי יוחנן: שאם עשאן כולם בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת (ואי לא כתב אלא חד כרת אכולהו, הוי אמינא 'היכא דעבדינהו לכולהו בהעלם אחד לא מחייב אלא חדא'; השתא הוי 'דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד' על הכלל כולו: דמה אחותו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין עליה בפני עצמה - אף כל שהיא ערוה חייבין עליה בפני עצמה).
 ולרבי יצחק, דאמר: כל חייבי כריתות בכלל היו, ולמה יצתה כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות (דאי התרו בו למלקות - אינו לוקה, דלאו שניתן לאזהרת כרת הוא, לפיכך אין לוקין עליו, דלא הוה ליה לעונשו כרת אלא אם כן הזהיר עליה - הלכך אזהרה - לאו למלקות נתנה [אלא לכרת]), לחלק מנלן?
 נפקא ליה מ - 'ואל אשה בגדת טומאתה [לא תקרב לגלות ערותה] [ויקרא יח,טז]' - לחייב (לחלק) על כל אשה ואשה (שבפרשה זו; דהוה ליה למכתב 'ולנדה לא תקרב').
 דודתו, דכתב בה רחמנא [ויקרא כ,כ]: ואיש אשר ישכב את דדתו ערוה דדו גלה חטאם ישאן] עריהם ימותו [פסוק כא] [ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה הוא ערוה אחיו גלה עריהם יהיו] 'עריהם ימותו' (היינו נמי כרת: שזדעו נכרת) למה לן?

לכדריב, דרבה רמי: כתיב [ויקרא כ,כא]: ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה הוא ערוה אחיו גלה עריהם יהיו וכתב [ויקרא כ,כ]: ואיש אשר ישכב את דדתו ערוה דדו גלה חטאם ישאן] עריהם ימותו - הא כיצד? ('עריהם יהיו' - לשעת מיתתן משמע: סופן לבא לידי ערירי, דאם) יש לו בנים - קוברן; ('עריהם ימותו' משמע) אין לו בנים - הולך ערירי (דאם הן עכשיו ערירים - כן ימות, ואפילו יולדו להם לאחר מעשה).

ואיצטריך למכתב 'עריהם יהיו' ואיצטריך למכתב 'עריהם ימותו'; דאי כתב רחמנא 'עריהם יהיו' - הוה אמינא עד חטאיה (והכי משמע: סופם להיות ערירים: שימותו בניהם שיש להם עתה, ויהיו ערירים) אבל מחטאיה ואילך לא (אבל בשעת מיתתם לא ימותו ערירים: דבנים דהוה ליה מחטאיה ואילך לא מייתי) - כתב רחמנא 'עריהם ימותו'; ואי כתב רחמנא 'עריהם ימותו' הוה אמינא מחטאיה ואילך (דהכי משמע: מ'חטאם ישא' ואילך ערירים ימותו), אבל (אבל בנים) מעיקרא (דמעיקרא) - לא (לא מייתי); צריכא (כתב רחמנא 'עריהם יהיו' - סופן לבא לידי ערירים, דמכתב 'עריהם יהיו' מכלל דהשתא לאו ערירים נינהו)!

הערה דחייבי לאוין מנלן?

מדגלי רחמנא 'שכבת זרע' גבי שפחה חרופה [ויקרא יט,כ]: ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה - בקרת תהיה לא ימותו כי לא חפשה (שפחה חרופה) שפחה כנענית המאורסת לעבד עבדי שמותר בה, כדכתיב (שמות כא,ד) אם אדוניו יתן לו אשה מכלל דחייבי לאוין בהעראה (שפחה - חייבי לאוין היא, דכתיב בה 'לא יהיה קדש' (דברים כג,יח) וגלי בה רחמנא דלא מייתי אשם עד שגמור בה ביאתו, דכתיב 'שכבת זרע' - מכלל דחייבי מלקות, דלאו דאשם, כגון ממזר ושפחה שאין חרופה - בהעראה מיחייב)!
 אדרבה: מדגלי רחמנא העראה בחייבי כריתות, מכלל דחייבי לאוין בגמר ביאה?!

אמר רב אשי: אם כן, לשתוק קרא משפחה חרופה (דלא לגלי 'שכבת זרע' בשפחה חרופה, ואנא אמיןא כשאר חייבי לאוין בגמר ביאה).

הערה דחייבי לאוין דכהונה מנלן (דמשפחה לא גמרינן אלא לאו השוה בכל דומיא דשפחה חרופה)?
אתיא 'ק'יחה' (כתיב גבי חייבי כריתות [ויקרא כז: ו] איש אשר יקח את אחותו [בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה עונו ישא]) (וכתיב בחייבי לאוין) 'ק'יחה' (דכהונה: [ויקרא כא: ז] אשה זנה וחללה) לא יקחו [ואשה גרושה מאישה לא יקחו כי קדש הוא לאלקין].

דחייבי עשה (כגון מצרי ואדומי עד דור שלישי) מנלן (מנלן דאסירא הערה דידהו בישראל, וקאי בעשה? כדכתיב דור שלישי יבא (דברים כג, ט) ולא שני, ולא הבא מכלל עשה - עשה)?

(יבמות נה, ב)
אתיא ב'יאה' [דברים כג, ח: לא תתעב אדמי כי אחיך הוא; לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו; (פסוק ט) בנים אשר יולדו להם - דור שלישי יבא להם בקהל ה'] ב'יאה' (מחייבי לאוין, דכתיב בהו [דברים כג, ג] לא יבא ממזר [בקהל ה': גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה']);

יבמה לשוק (בלא חליצה) - מנלן (דהערה דידה כגמר ביאה)?
אי למאן דאמר לאו (דכתיב 'לא תהיה אשת המת' (דברים כה, ה) ילפינן הערה לחייבי לאוין) - לאו; אי למאן דאמר עשה (דכתיב שם) 'יבמה יבא עליה' - ולא אחר, ולא הבא מכלל עשה) - עשה! ? (והאי 'לא תהיה' מפיך לה ל'אין קידושין תופסין בה', והכי קאמר: לא יהא בה הויה לזר; ופולגתא דרב ושמואל היא ב'האשה' קמא (לקמן צב, ב)!)
אלא יבמה ליבם מנלן (דקני לה בהערה)?

אתיא ב'יאה' [דברים כה, ה: כי ישבו אחים יחדו, ומת אחד מהם ובן אין לו - לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר: יבמה יבא עליה, ולקחה לו לאשה ויבמה] ב'יאה' [דברים כג, ג: לא יבא ממזר בקהל ה': גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'];

אשה לבעלה (לענין מקדש בביאה) מנלן (דהערה מקדשה)?
אתיא 'ק'יחה' (כי יקח איש אשה ובעלה (דברים כד, א) ומהכא ילפינן קידוש ביאה; כתיב הכא ק'יחה), (וכתיב התם בחייבי כריתות) 'ק'יחה' [ויקרא כז: ו] ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה עונו ישא].

אמר רבא: למה לי דכתב רחמנא שכבת זרע בשפחה חרופה, שכבת זרע באשת איש (ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע) [ויקרא יח, כ] והא איתרבי בה הערה מהקישא דרבי יונה, שכבת זרע בסוטה (הנסתרה, דנאסרת מספק: כתיב 'ושכב איש אותה שכבת זרע' (במדבר ה, ג))?

דשפחה חרופה - כדאמרן³ (דבעינן גמר ביאה, דלא תימא 'כי היכי דמחייב מלקות בהערה ליחייב נמי אשם בהערה');

דאשת איש - פרט למשמש מת (באבר מת, בלא קישוי, דאין ראוי להזרע);

הניחא למאן דאמר משמש מת בעריות פטור (בשבועות בפרק ידיעות הטומאה),
אלא למאן דאמר חייב, מאי איכא למימר?
אלא פרט למשמש מתה (אשת איש לאחר מיתתה); דסלקא דעתא אמיןא [הואיל]
לאחר מיתה נמי איקרי 'שאר' (דבעלה מיקרי, דכתיב גבי טומאה 'כי אם לשאר' (ויקרא

³ אמרה הגמרא 'כדאמרן' לכאורה כדאמר רב אשי: 'אמר רב אשי: אם כן, לשתוק קרא משפחה חרופה'; אך על פי המסורת רב אשי נולד האשר רבא נפטר; ואם אמנם יש שמעוירים על כך, אין ערעור כזה בגמרא; ולפי זה, פירוש 'כדאמרן' - אינו תירוץ רב אשי אלא התירוץ הקודם: 'מדגלי רחמנא 'שכבת זרע' גבי שפחה חרופה [ויקרא יט, כ: ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה - בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה] (שפחה חרופה=שפחה כנענית המאורסת לעבד עבדי שמותר בה, כדכתיב (שמות כא, ד) אם אדוניו יתן לו אשה) מכלל דחייבי לאוין בהערה'; ולפיכך נראה שהשאלה: 'מדגלי רחמנא הערה בחייבי כריתות, מכלל דחייבי לאוין בגמר ביאה!?' - לא נאמרה בזמן רבא!

כא,ב) ואמרין 'שאר' - זו אשתו, ליחייב עליה), אימא ליחייב עליה באשת איש - קא משמע לן.
דסוטה למה לי?
לכדתניא: 'שכבת זרע' - פרט לדבר אחר.
מאי 'דבר אחר'?

אמר רב ששת: פרט לשקינא לה שלא כדרכה (שהיה חושדה עמו בכך, וכשאמר "אל תסתרי עמו" - ידוע לכל דלדעת כן הזהירה, דלא היה חושדה עמו בביאה אחרת. לישנא אחרינא: לשקינא לה שלא כדרכה "אל תסתרי עמו ליבעל לו שלא כדרכה").

אמר ליה רבא: ' [ויקרא פרק יח, כב: ואת זכר לא תשכב] משכבי אשה [תועבה הוא] ' כתיב (הוקשו שניהן) !?

אלא אמר רבא: פרט לשקינא לה דרך אברים (מיעוץ דדים ודש מבחון בשאר אברים).

אמר ליה אביי: פריצותא אסור רחמנא (בתמיה: כלומר פשיטא דלאו קינוי הוא, דמשום פריצותא לא מיתסרא עליה) !?

אלא אמר אביי: פרט לשקינא לה בנשיקה (אבר נושק במקום תשמיש).
הניחא למאן דאמר (לקמן בשמעתין) העראה זו הכנסת עטרה (אבל נשיקה - לאו העראה היא, ולא מיתסרא לבעלה בהכי - שפיר קאמרת (דלא מיתסרא לבעלה) דלאו קינוי הוא), אלא למאן דאמר זו נשיקה מאי איכא למימר (היכי ממעט לה)?
אלא לעולם לשקינא לה דרך אברים, ואיצטריך: סלקא דעתא אמינא בקפידא דבעל תלה רחמנא, והא קא קפיד! - קא משמע לן.

אמר שמואל: העראה - זו נשיקה: משל לאדם שמניח אצבעו על פיו - אי אפשר שלא ידחוק הבשר.
כי אתא רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: גמר ביאה בשפחה חרופה זו הכנסת עטרה (מכלל דנשיקה - העראה היא כשמואל).
מתיב רב ששת: 'שכבת זרע' (בשפחה חרופה קא: [ויקרא יט, כב] ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה) - אינו חייב אלא על ביאת המידוק; מאי, לאו - מירוק גיד (שמזריע)? לא, מירוק עטרה (ראש הגיד היא, ואינה מן הגיד אלא בשור).

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: העראה זו הכנסת עטרה.
אמרו ליה: והא רבה בר בר חנה לא אמר הכי [אלא אמר 'גמר ביאה בשפחה חרופה זו הכנסת עטרה'] ?
אמר להו: או איהו שקראי או אנא שקרי!
כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: העראה זו הכנסת עטרה.
אדרבה בר בר חנה ודאי פליג (דהא אמר 'הכנסת עטרה זו היא גמר ביאה' והכא קרי לה 'העראה'), אדשמואל (דאמר נשיקה הוי העראה) מי לימא פליג (דלשמואל הוי הכנסת עטרה גמר ביאה, ולרבין נשיקה לאו כלום היא? או דלמא תרוייהו: בין לרבין בין לשמואל העראה ניהו, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי)?
לא: מנשיקה ועד הכנסת עטרה - העראה קרי לה.
כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן: העראה - זו הכנסת עטרה; גמר ביאה - גמר ביאה ממש;

(יבמות נו, א)
מכאן ואילך (מהכנסת עטרה ולמטה) אינו אלא נשיקה ופטור עליה ופליג אדשמואל (ומדפטר בנשיקה ודאי פליג אדשמואל דנשיקה קרי לה העראה, והעראה רבין לה לחיובי).

אחד המערה ואחד הגומר - קנה:
מאי קנה?
רב אמר: קנה לכל (באחד מן הביאות גרועות הללו - קנה לה לכל דבר, ואוכלת בתרומה מיד אם כהן הוא, אפילו הלך למדינת הים ולא בא עליה ביאה גמורה) ושמואל אמר: לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה (בפרשת יבמים שכתב בה מקרא זה 'יבמה יבא עליה' דדרשין ליה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון): לירש בנכסי אחיו (דכתיב יקום על שם אחיו (דברים כה, ו)) ולפוטר מן הייבום (דאם מת ולו בנים מאשה אחרת - מותרת לשוק, או אם הוציאה בגט - לא בעיא חליצה, או אם היתה לה צרה - נפטרה בביאתו של זו).

(היכא דנפלה לפניו) מן הנשואין לדברי הכל אכלה, דהא הות קאכלה מעיקרא (שכבר היתה אוכלת בימי אחיו, וכשמת ובטל קנינו - פסקה מלאכול - דכולי עלמא לא פליגי

דקניא לה הך ביאה גרועה להאכילה); כי פליגי מן האירוסין: רב אמר: אוכלת, דהא רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד! ושמואל אמר: כי רבי רחמנא - לאוקמיה **במקום בעל** (שאם היתה אוכלת בחייו תאכל בשביל זה), (אבל) לאלומי מבעל (דבחי הבעל לא היתה אוכלת: דאין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה - האי נמי לא אליס מיניה; ודוקא בביאה בלא דעת קנין אבל בביאה גמורה אשתו גמורה היא ואוכלת אפילו לשמואל) - לא. [## אבל מדאורייתא אוכלת משנתארסה, ורק חכמים גזרו שלא תאכל!! ולפי זה מתברר שהדיון כאן הוא לפי הדין דרבנן הלכה למעשה.] ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר רב נחמן אמר שמואל: כל שהבעל מאכיל - יבם מאכיל, וכל שאין הבעל מאכיל - יבם אינו מאכיל (בביאה גרועה).

מיתיבי [תוספתא יבמות פ"י מ"א [ליברמן]]: 'בת ישראל פקחת שנתארסה לכהן פקח ולא הספיק לכוונסה עד שנתחרש - אינה אוכלת' (דגזרינן נשואי חרש אטו קידושי חרש, כדאמרינן לקמן); **מת** (חרש זה לאחר שכנסה) **ונפלה לפני יבם חרש - אוכלת** (דלא גרעה ביאת חרש מביאת שוגג וזנות ואונס: שאין מתכוין לקנות, ורבייה רחמנא לגבי יבם), **וכזו יפה כח היבם מכת הבעל**. בשלמא לרב ניחא, אלא לשמואל קשיא (דהא לא הוה אכלה מעיקרא וקאכלה השתא)?! אמר לך שמואל: אימא הכי 'ולא הספיק לכוונסה עד שנתחרש - אינה אוכלת בתרומה; כנס ואחר כך נתחרש - אוכלת; מת (אחר שכנסה ונתחרש) ונפלה לפני יבם חרש - אוכלת' (דהא אכלה מעיקרא); ומאי 'כזו' (יפה כחו [של היבם מכת הבעל])? (ומאי ייפוי כח איכא? הא בעל נמי חרש הוא ומאכילה) - דאילו בעל חרש מעיקרא (קודם שכנסה) לא אוכלת, ואילו יבם חרש מעיקרא אכלה. ואיכא דאמרי: מן האירוסין דברי הכל לא אכלה, דהא לא אכלה בחיי בעל; כי פליגי מן הנשואין: רב אמר אוכלת, דהא הוה אכלה מעיקרא (והשתא הדא בהך ביאה דהא רחמנא רבייה); ושמואל אמר: אינה אוכלת: כי רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד - לדברים האמורים בפרשה, אבל לכל מילי לא.

והאמר רב נחמן אמר שמואל: 'כל שהבעל מאכיל - יבם מאכיל'?! אימא: כל ביאה שהבעל מאכיל בה (כגון ביאת חופה) - יבם מאכיל בה, וכל ביאה שאין הבעל מאכיל בה - אין היבם מאכיל בה. **מיתיבי** [תוספתא יבמות פ"י מ"א [ליברמן]]: 'בת ישראל פקחת שנתארסה לכהן פקח ולא הספיק לכוונסה עד שנתחרש - אינה אוכלת; מת ונפלה לפני יבם חרש - אוכלת, וכזו יפה כח היבם מכת הבעל'; בשלמא לרב (אף על גב דהא מתניתא פריכא ליה, דקתני **אכלה** - ואף על גב דלא אכלה מעיקרא, והויא כנופלת מן האירוסין, דאמרן לא אכלה אפילו לרב) מתרין כדתרין מעיקרא (אליבא דשמואל: 'חסורי מחסרה והכי קתני: כנסה ואחר כך נתחרש - אוכלת; מת ונפלה לפני יבם חרש - אוכלת, דהא אכלה מעיקרא'), אלא לשמואל קשיא (דאפילו האוכלת בחיי בעלה אינה אוכלת בשביל היבם בביאה גרועה)!? קשיא (דהא ביאת חרש כביאת שוגג ואונס היא - בלא כוונת קנין - ואכלה).

תנו רבנן: 'בת ישראל פקחת שנתארסה לכהן פקח, ולא הספיק לכוונסה עד שנתחרש - אינה אוכלת; נולד לה בן - אוכלת' (בשביל בנה, כדכתיב 'ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו' [ויקרא כב, יא] - קרי ביה יאכילו); **מת הבן** (והאב קיים) - **דבי נתן אומר: אוכלת** (בשביל בעלה); **וחכמים אומרים: אינה אוכלת**. מאי טעמא דרבי נתן? אמר רבה: הואיל שכבר אכלה. אמר ליה אביי: אלא מעתה, בת ישראל שניסת לכהן ומית ליה (בלא בן) תיכול שכבר אכלה? אלא כיון דמית ליה - פקע ליה קדושתיה מינה; הכא נמי כיון דמית ליה פקע קדושתיה מינה [וכי צד ממשיכה לאכול בתרומה]?!

אלא אמר רב יוסף: קסבר רבי נתן נשואי חרש (דקדשה כשהוא פקח) מאכילין בתרומה (דמדאורייתא משעת אירוסין אוכלת, דכתיב (שם: ויקרא כב, יא) 'וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו' - מיד, ורבנן הוא דגזרי עד שתכנס לחופה משום גזירה שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחותה, כדאמרינן בכתובות ב[פרק] 'אף על פי' (דף מ, ב); הלכך - כיון דהאי בשעת קנין הוי בן דעת, והשתא הכניסה לחופה, וליכא למיגזר 'שמא תשקה' [כי היא כבר בבית בעלה] - אכלה), ולא גזרינן נשואי חרש אטו קדושי חרש (דלאו בר קנין הוא; ורבנן, דאסרי - גזרי נשואי חרש דהוי בן דעת בשעת קידושין אטו היכא דקדשה כשהוא חרש דקנינו לאו קנין).

אמר ליה אביי: אי הכי, 'נולד לה בן' למה לי (בלא בן נמי אכלה לרבי נתן)?

משום רבנן (לאשמועינן היכא דנולד לה בן - מודו).

ולפלוג רבי נתן עליהו ברישא?

שביק להו לרבנן עד דמסיימי מילתייהו, והדר פליג עלייהו (ואוכלת דקאמר רבי נתן - אכולה מילתא קאי, בין אסיפא דמת הבן בין ארישא קודם שנולד לה בן, דקאמרי רבנן אינה אוכלת).

אי הכי (דדבי נתן ארישא נמי פליג ומנטר הוא דנטר לרבנן עד סיומא) - ליתני 'מת הבן אינה אוכלת'; רבי נתן אומר אוכלת' (דתייהו כולה מילתא דרבנן כחדא, והדר ליפלוג רבי נתן אכולה! אבל השתא ליכא למימר דנטר להו אסיומא ובמת הבן לחודא פליג)? קשיא.

וכן הבא על אחת מכל העריות [שבתורה או פסולות (לכהונה) כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתיין - פסלה, ולא חילק בין ביאה לביאה]:
אמר רב עמרם: הא מלתא אמר לן רב ששת

(יבמות נו, ב)

ואנהרינהו לעיינין ממתניתין (ממשנתנו הביא רביה לדבריו והאיר עיינינו בה):
'אשת ישראל שנאנסה - אף על פי שמותרת לבעלה' (דכתיב (במדבר ה, יג) והיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה - מותרת) - פסולה לכהונה' (אם מת בעלה לא תנשא לכהן),
ותנא תונא (תנא דידן; כמו 'אבונא' [אבינו] 'אחונא' [אחינו]): 'וכן הבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה או פסולות'; מאי 'וכן' (לאו אאונס ואשוגג דלעיל קאי, וקתני 'הבא על אחת מכל העריות פסלה... לכהונה', ואשת איש בכלל עריות היא)? מאי, לאו - לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד ולא שנא באונס ולא שנא ברצון, וקתני פסלה!?

לא, מאי 'וכן'? - אהעראה (וברצון, דהויא 'זונה').

העראה דמאן? אילימא דעריות - למימרא דעריות ילפינן מיבמה? אדרבה יבמה ילפינן מעריות, דעיקר העראה בעריות כתיב (והיכי מדמה לה מתניתא ליבמה כאילו מיבמה גמר לה)!

אלא מאי 'וכן'? - אשלא כדרכה דעריות (דקתני גבי יבמה 'זלא חילק בין ביאה לביאה' - דהיינו בין כדרכה לשלא כדרכה, ועלה תני 'וכן הבא על אחת מכל העריות פסלה לכהונה משום זונה', ולעולם ברצון, וגמר 'ביאה' 'ביאה', מיבמה דרבינן בה 'ולקחה' שלא כדרכה).

אדרבה - עיקר 'משכבי אשה' בעריות כתיב!

אלא מאי 'וכן'? - אשלא כדרכה דחייבי לאוין (אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, דלא כתיב בהו 'משכבי אשה', אבל משום העראה לא איצטריך למיתנייה, דהא רבינן לעיל העראה דחייבי לאוין מ'קחה' 'קחה' דעריות).

אמר רבה: אשת כהן שנאנסה - בעלה לוקה עליה משום זונה (דכתיב 'זונה... לא יקחו' (ויקרא כ, יז) וסתם 'זונה' היינו מנאפא תחת בעלה, שטעתה מאחר בעלה לזרים, וזו - אף על גב דנאנסה - גבי כהן לא פליג רחמנא בין אונס בין רצון, כדגמרינן [להלן] מ'והיא לא נתפשה', דהיא מיעוטא משמע: 'היא' - אשת ישראל, הוּא דיש חילוק בין נתפשה ללא נתפשה, אבל אשת כהן אין חילוק).
'משום זונה' - אין, משום טומאה לא (בתמיה: הא אמרינן בפרק קמא (יא, ב) 'הא מה אני מקיים 'אחרי אשר הוטמאה' - לרבות סוטה שנבעלה, דכתיב 'לא יוכל בעלה' (דברים כד, ז)? אימא 'אף משום זונה'.

מתיב רבי זירא: '[במדבר ה, יג: ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה] והיא לא נתפשה - אסורה, הא נתפשה - מותרת, ויש לך אחרת שאף על פי נתפשה אסורה, ואי זו? זו אשת כהן'; ולא הבא מכלל עשה - עשה!?

אמר רבה: הכל (כל הנבעלות תחת בעליהן בין באונס בין ברצון) היו בכלל זונה (בכלל 'זונה... לא יקחו' הן, שהרי כולן נבעלו בעילת זנות) כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל 'והיא לא נתפשה' - אסורה, הא נתפשה מותרת' (והוציא לך הכתוב אשת ישראל אנוסה מן הכלל) - מכלל דאשת כהן כדקיימא קיימא!

ואיכא דאמרי: אמר רבה: אשת כהן שנאנסה - בעלה לוקה עליה

משום טומאה ('אחרי אשר הוטמאה' - לרבות סוטה שנבעלה).

משום טומאה - אין, משום זונה לא? אלמא באונס לא קרינא ביה 'זונה'!

מתיב רבי זירא: 'והיא לא נתפשה' - אסורה, הא נתפשה - מותרת; ויש לך אחרת שאף על פי שנתפשה - אסורה, ואיזו? זו אשת כהן', ולא הבא מכלל עשה - עשה.
אמר רבא: הכל היו בכלל [דברים כד, טז]: לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה [אשר] אחרי אשר הוטמאה [כי תועבה הוא לפני ה' ולא תחטיא את הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה]; כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל 'והיא לא נתפשה' - אסורה, הא נתפשה - מותרת' - מכלל דאשת כהן כדקיימא קיימא.

משנה:
אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט - מן האירוסין לא יאכלו בתרומה (משענה שנתקדשו לאלו קדושי עבירה - נפסלה מלאכול בתרומה דבי נשא אם בת כהן היא).
רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין (עד שתבעל לו ותעשה חללה כדכתיב [ויקרא כא, טו] 'לא יחלל': שני חלולין: אחד לה ואחד לזרעה).
נתארמלו או נתגרשו (מן הכהנים הללו): מן הנשואין - פסולות (דשויה חללה בביאתו); מן האירוסין - כשרות (דאפילו רבי מאיר [תנא קמא] לא פסיל מן האירוסין אלא בחייה, דמשתמרת לביאה פסולה, אבל מתו - לא).

גמרא:
תניא: 'אמר רבי מאיר: קל וחומר: ומה קדושי רשות (כגון ישראל שקידש בת כהן שאין קידושיה עבירה) אין מאכילין (כלומר: אין מניחין אותן לאכול, דתנן לקמן האירוסין פוסלין [בפרק 'אלמנה לכהן גדול' (פ"ז מ"ד, דף סז, ב)), קדושי עבירה לא כל שכן!
אמרו לו: לא! אם אמרת בקדושי רשות - שכן אין לו להאכיל במקום אחר, תאמר בקדושי עבירה שכן יש לו (לכהן זה) להאכיל במקום אחר (בראיה לו)?'

אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: פצוע דכא כהן, שקדש בת ישראל (משתמרת לביאה פסולה דאורייתא היא) - באנו למחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון:
לרבי מאיר, דאמר משתמרת לביאה פסולה - דאורייתא לא אכלה - הא נמי לא אכלה; לרבי אלעזר ורבי שמעון, דאמרי משתמרת לביאה פסולה - דאורייתא אכלה

(יבמות נז, א)
הא נמי אכלה (דקנין כספו היא, ואוכלת דבר תורה, ועד דבעיל לה, דשויה חללה - אכלה).
*(כך שמעתי ולבי מגמגם: חדא דאין זה לשון הש"ס, והכי איבעיא ליה למימר: ומה קידושי רשות פוסלין כו'; ועוד: מדקאמר רבי אושעיא 'פצוע דכא כהן, שקדש בת ישראל - באנו למחלוקת ר"מ ור"א' ולא קתני 'פצוע דכא כהן שקידש בת כהן' - שמע מינה דפולוגתא דמתניתין לאו בבת כהן לחודה היא, דאם כן היכי מצי רבי אושעיא למימר לרבי אלעזר ורבי שמעון 'אכלה'? אימר דאמרי רבי אלעזר ורבי שמעון בבת כהן, בבת ישראל מי אמרי?
לשון אחר והוא עיקר: 'אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט: מן האירוסין לא יאכלו בתרומה' - בין בבת כהן בין בבת ישראל קמייירי: בבת כהן - כדפרישית, בבת ישראל - ואליבא דמשנה ראשונה דאמר בכתובות (פירוש הקונטרס מ"ב, דף נז, א) 'הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה', וקאמר רבי מאיר: אלמנה לכהן גדול - אף על פי דקדושי קדושין וקנין כספו היא - לא תאכל בתרומה כשאר הארוסות לכהן שאוכלות מן התורה! מאי טעמא? דמשתמרת לביאת עבירה; ורבי אלעזר ור"ש מכשירין, דהא קנין כספו היא; ואי משום חללה - הרי כל זמן שלא בא עליה לא נתחללה;
נתארמלו או נתגרשו מן הכהנים הללו - מן הארוסין כשרות לינשא לכהנים אם נתאלמנו, וגבי גרושה - אם בת כהן היא כשרה לתרומה; מן הנשואין פסולה דשויה חללה; ומה קדושי רשות ישראל שקדש בת ישראל אין מאכיל בתרומה,
קדושי עבירה. כגון אלו - לא כל שכן!

במקום אחר אפילו נשאת תאמר בקדושי עבירה שיש לו להאכיל בראיה לו?
ממאי? דלמא עד כאן לא קאמרי רבי אלעזר ורבי שמעון התם אל דיש לו להאכיל במקום אחר, אבל הכא, דאין לו להאכיל במקום אחר (שאין לך אשה שמוותרת לו) - לא! וכי תימא הכא נמי יש לו להאכיל בבת גרים (דקסבר קהל גרים לא אקרי קהל ואינן בכלל 'לא יבא פצוע דכא' ונושאה בהיתר, ומאכילה

תרומה) - והא מיבעיא בעי לה רבי יוחנן מרבי אושעיא (לקמן בשמעתין) ולא פשיט ליה (אי מאכילה בתרומה או לא).
 איתמר (לשנויי קושין אתא): אביי אמר: הואיל ומאכילה בלא ידעה (היה נשוי כהן אשה ואוכלת בתרומה, ונעשה פצוע דכא ובא עליה - לא תאכל בתרומה דשוייה חללה דנבעלה לפסול לה, ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא - הרי זו אוכלת; משנה היא בפרק 'הערל' (פ"ח מ"א; לקמן ע"א); אלמא מצינו פצוע דכא כהן מאכיל במקום אחר, הלכך בקידושי עבירה נמי מאכיל כל זמן שלא עשאה חללה).
 רבא אמר: הואיל ומאכילה בעבדיו ושפחותיו הכנענים.

אביי לא אמר כרבא: קנין דאישות מקנין דאישות ילפינן, ולא ילפינן קנין דאישות מקנין דעבדים; ורבא לא אמר כאביי: שאני התם, שכבר אכלה.
 ואביי - 'שכבר אכלה' לא אמרינן, דאי לא תימא הכי - בת ישראל שניסת לכהן ומית תיכול שכבר אכלה?!
 ורבא?

התם [כשמת] פקע קניניה, הכא לא פקע קניניה.

גופא: בעא מיניה רבי יוחנן מרבי אושעיא: פצוע דכא כהן שנשא בת גרים, מהו שיאכילה בתרומה?
 אישתיק ולא אמר ליה ולא מיד.

לסוף אתא גברא רבה אחרינא ובעא מיניה מילתא [אחריתא], ופשט ליה; ומנו? - ריש לקיש.

אמר ליה רבי יהודה נשיאה לרבי אושעיא: אטו רבי יוחנן לאו גברא רבה הוא?

אמר ליה: דקבעי מינאי מילתא דלית לה פתרי (שאיין [אדם אשר] יודע לפרשה)!

למאן?: (הש"ס הוא דקא בעי לה, ומפרש ואזיל עד טיפא, ופשטה [כדאמרינן] לקמן: תא שמע וכו'); אבל רבי אושעיא לא פשט בה מיד, כדאמרן לעיל: *הא בעא מיניה* כו'.

אי לרבי יהודה (לקמן בפרק הערל ע"א) מיבעיא לן: כהן פצוע דכא מהו בגיורת? בקדושתיה קאי ואסור כו'; והכא) - בין בקדושתיה קאי (כהן הנעשה פצוע דכא: בין בקדושת כהן קאי ואסור בכל האסורות לכהונה) בין לאו בקדושתיה קאי (ואינו מוזהר מלישא אשה פגומה) לא אכלה: אי בקדושתיה קאי לא אכלה, דהא אמר מר 'בת גר זכר כבת חלל זכר' (ובת חלל פסולה לכהונה (בפרק עשרה יוחסין) וכיון דבקדושתיה קאי לא אכלה, דאמרינן: הרי זו פסולה לו ועשאה חללה בביאתו); אי לאו בקדושתיה קאי (ואינה אסורה לו משום קדושת כהן - אפילו הכי) לא אכלה (שאסורה לו משום פצוע דכא), דהא אמרינן 'קהל גרים איקרי קהל' (פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי בפרק עשרה יוחסין)!

ואי לרבי יוסי: בין בקדושתיה קאי בין לאו בקדושתיה קאי - אכלה: בקדושתיה קאי - אכלה, דהא אמר 'אף גר שנשא גיורת - בתו כשרה לכהונה'; אי לאו בקדושתיה קאי - אכלה, דהא אמר 'קהל גרים לא איקרי קהל'!

(ואית דמפרשי 'דלית ליה פתרי': אינה צריכה לפרש, דלמאן קבעי לה? אי לרבי יהודה כו', ושבוש הוא, מפני שני דברים: חדא דאמרן לעיל 'ולא פשט ליה', ואם כן דרבי אושעיא קאמר לה לכולה מילתא - הא פשטה במסקנא! ועוד דקנסיב ואזיל לפרושי דלא צריכה ליה למיבעיא לן וקא נסיב בטיפא 'תא שמע' - אלמא צריכה רבה.)

אלא אליבא דהאי תנא (קמיבעיא ליה לרבי יוחנן וכגון דאמה מישראל) דתנן [ביכורים א.ה]: 'רבי אליעזר בן יעקב אומר: אשה בת גרים לא תנשא לכהונה עד שתהא אמה מישראל' והכי קמיבעיא ליה:

כשרות מיתוספא בה (וראויה לכהונה; וזאן קדושה לאקרויי קהל; ומותרת לפצוע דכא) ואכלה (ממה נפשך: דאי נמי בקדושתיה קאי - הרי זו מותרת לו, ומשום פצוע דכא לא מיתסר בה דהא לא איקרי קהל)? או דלמא קדושה (נמי) מיתוספא בה (וקהל איקרי ואסורה לפצוע דכא) ולא אכלה?

(לישנא אחרינא מפי המורה: בת גר וגירות קמיבעיא ליה אליבא דרבי אליעזר בן יעקב: מאי כשרות איתוספא בהן דאמה מישראל לאקרויי 'קהל', אבל בת גר וגירות לאו 'קהל' היא, ואכלה [בתרומה] שמותרת לפצוע דכא, והאי לאו בקדושה קאי דתיתסר עליה משום כהונה; או דלמא קדושה איתוספא בה לינשא לכהונה, והך דאין אמה מישראל, נהי דקדושה לית בה - כשרות מיהא אית בה, ובכלל 'קהל' היא, ואסורה לפצוע דכא, ולא אכלה; ולשון ראשון נראה עיקר.)

תא שמע: כי אתא רבי אחא בר חיננא מדרומא - אתא ואייתי מתניתא בידיה: 'מניין לפצוע דכא כהן שנשא בת גרים

שמאכילה בתרומה? - שנאמר (ויקרא כב,יא) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו [הוא] יאכל בו [ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו] - למאן? אילימא לרבי יהודה - האמר 'בין בקדושתיה קאי בין לאו בקדושתיה קאי לא אכלה' ו'ואי לרבי יוסי - למה ליה קרא (לדבי יוסי לא איצטריך 'נפש' יתירא)? האמר (לעיל, דממה נפשך אכלה): 'בין בקדושתיה קאי בין לאו בקדושתיה קאי אכלה' אלא לאו לרבי אליעזר בן יעקב, ושמע מינה כשרות איתוספא בה, ואכלה? שמע מינה.

איתמר: רב אמר:

(יבמות נז, ב)

יש חופה לפסולות (כהן גדול שהכניס אלמנה בת כהן לחופה, ולא בא עליה, ומעיקרא נמי לא קידשה - אפילו הכי פסלה מתרומה דבי נשא, דחופה ככניסת בעילה דמיא), ושמואל אמר: אין חופה לפסולות. אמר שמואל: ומודה לי אבא (משום דקשיש מיניה קרי ליה 'אבא' כמו לשון 'נשיאי' ו'רבי') בתינוקת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד: הואיל ואין לה ביאה (אין ביאתה פוסלתה מתרומת אביה) - אין לה חופה (אין חופתה פוסלתה). אמר רבא: אף אנן נמי תנינא (דאין ביאתה פוסלתה; וכיון דאין ביאתה פוסלתה - כל שכן דאין חופתה פוסלתה, דהא חשיבות חופה אינה אלא משום שהיא קרובה לביאה, והיכא דביאה לא חשיבא - כל שכן חופה) נדה פ"ה מ"ד; דף מד, ב: 'בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה, ואם בא עליה יבם - קנאה, וחייבין עליה משום אשת איש, ומטמאה את בועלה (אם נדה היא) לטמא (בבועלה) משכב תחתון כעליון (במסכת נדה מפרש לה: שיהא תחתון של בועל נדה כעליונו של זב: משטמא אוכלין ומשקין ואין מטמא אדם וכלים - כתחתון של נדה עצמה, שהוא קרוי 'מדרס', ואב הטומאה); נשאת לכהן - אוכלת בתרומה; בא עליה אחד מכל הפסולין (כגון חלל נתין ומזמר או אלמנה לכהן גדול) - פסלה (מתרומת בית אביה); בת שלש שנים ויום אחד - הוא דמפסלה בביאה - מפסלה בחופה; הא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, דלא מפסלה בביאה - לא מפסלה נמי בחופה! שמע מינה.

אמר רמי בר חמא: יש חופה לפסולות - באנו למחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון:

(יבמות נח, א)

לרבי מאיר דאמר קדושין פסלי - חופה (בלא קידושין) נמי פסלה; לרבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי קדושין לא פסלי - חופה נמי לא פסלה. וממאי?: דלמא עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא בקדושין, דקני לה [ולכן יש לקדושין כח לפסול גם כן], אבל חופה, דלא קנה לה (חופה אינה קונה בלא כסף או שטר או קידושי ביאה, כדאיתא בפרק קמא דקדושין (דף ה, ב)) [כלומר: לחופה אין כח לעשות פנויה לאשת איש] - לא? אי נמי: עד כאן לא קאמרי רבי אלעזר ורבי שמעון התם אלא בקדושין, דלא קריבי לביאה, אבל חופה דקריבא לביאה הכי נמי דפסלה? אלא: אי איכא למימר בפלוגתא דהני תנאי, דתניא: 'נישאו זו וזו (לכהן; ומאי זו זו): כשרות ופסולות, או שנכנסו לחופה ולא נבעלו - אוכלות משלו ואוכלות בתרומה'; 'נכנסו' - מכלל ד'נישאו' - נישאו ממש (בבעילה, בתמיה: וכי ביאה בפסולה - מי איכא למאן דאמר דלא פסלה מתרומה דבי נשא)? ! אלא לאו (פירושי קא מפרש: 'נישאו' - כיצד?) - כגון שנכנסו לחופה ולא נבעלו, וקתני 'אוכלות משלו ואוכלות בתרומה' (דחופה לא פסלה)? !

'רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: כל שביאתה מאכילתה - חופתה מאכילתה, וכל שאין ביאתה מאכילתה - אין חופתה מאכילתה' (אם בת ישראל היא, ואליבא דמשנה אחרונה, דתנן (כתובות פירוש הקונטרס מ"ג; דף מ, א): 'בית דין של אחריהם אמרו: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה'; ואמר רבי ישמעאל: חופה פסולה אינה מאכלת; והוא הדין ביאה: מדמקיש חופה לביאה - משמע דאם בת כהן היא חופה פוסלתה בביאתה) !

ממאי? דלמא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא - כרבי מאיר סבירא ליה, דאמר 'קדושין לא אכלה' ? האי - 'כל שאין ביאתה מאכילתה - אין חופתה מאכילתה' ? 'כל שאין ביאתה מאכילתה - אין כספה מאכילתה' מיבעי ליה !? דלמא אידי דאמר תנא קמא 'חופה' אמר איהו נמי 'חופה' .

אמר רב עמרם: הא מילתא אמר לן רב ששת ואנהרינהו לעיינין ממתניתין (דמסכת סוטה): יש חופה לפסולות; ותנא תונוא [סוטה פ"ב מ"ה]: **"אמן"** (אמן אמן תרי זימני: [במדבר ה,כב: ובאו המים המאריים האלה במעיק לצבות בטן ולנפל ירך, ואמרה האשה "אמן אמן" לדבות כל הני) - **שלא שטיתי ארוסה, ונשואה, שומרת יבם, וכנוסה** ' (כלומר: ואם היתה יבמתו וכנסה היבם - משקה אותה ומשביעה אף על סתירה שנסתרה בעודה שומרת יבם, וכרבי עקיבא מוקמינן לה במסכת סוטה (דף יח,ב) דאמר **אין קידושין תופסין יבם - אסורה עליו, וכרבי עקיבא מוקמינן לה במסכת סוטה (דף יח,ב) דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין** דמשוי לה יבמה לשוק כאשת איש, וכי היכי דאשת איש מיתסרא אגברא בזנות - שומרת יבם נמי מיתסרא איבמה, וכיון דמיתסרא עליה - בת קינאי היא);

[ודן רב ששת:] האי 'ארוסה' - היכי דמי?: אילימא דקני לה (קינא לה והתרה בה "אל תסתרי עם איש פלוני") כשהיא ארוסה, וקא משקה לה כשהיא ארוסה - ארוסה בת משתא היא? והא תנן [סוטה פ"ד מ"א] **'ארוסה ושומרת יבם לא שותות'** (דבעינן 'תחת אישך' [במדבר ה, פסוקיט,כז]) **ולא נוטלות כתובה** ' (אם קינא לה ונסתרה, שהיא גרמה לאסור את עצמה עליו) !? אלא דקני לה כשהיא ארוסה, ואיסתתרה (באירוסיה, ונשאה) וקמשקה לה כשהיא נשואה? מי בדקי לה מיא? והתניא: **'(במדבר ה,לא) ונקח האיש מעון** [והאשה ההוא תשא את עוניה] - **בזמן שהאיש מנוקה מעון** (שלא בא עליה לאחר שנסתרה: שהתורה אסרה עליו, דכתיב (במדבר ה,יג) והיא נטמאה') [א"ר] **המים בודקין את אשתו; אין האיש מנוקה מעון - אין המים בודקין את אשתו** !? אלא דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתרה ונכנסה לחופה ולא נבעלה, ושמע מינה (מדמשקה לה) **יש חופה לפסולות** (וקרינן ביה 'תחת אישך' [במדבר ה, פסוקיט,כז]) דקני לה חופה, ואף על גב דלא חזיא לביאה, דהא אסורה לו משנסתרה) ! אמר רבא: ותסברא דהא (מתניתא) מתרצתא היא? והא כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא אתא ואיתי מתניתא בידיה: **'(במדבר ה,כ: ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך - מי שקדמה שכיבת בעל לבועל, ולא שקדמה שכיבת בעל לבועל!'** אמר רמי בר חמא: משכחת לה [לברייתא שצטט רב ששת] כגון שבא עליה ארוסה בבית אביה (קודם סתירה) [וקודם קניין] ולעולם מתרצתא היא) [ולמרות שבעל אותה בבית אביה - אין זה נישואין, שהרי לא הכניסה לביתו; ואחרי שבעל אותה היא נסתרה, ואחר כך נכנסה לחופה, ולא בעל אותה אחר שנכנסה לחופה, אלא קינא לה ונסתרה]. (ופרכינן: דכוותה גבי שומרת יבם, שבא עליה יבם (לשם זנות) בבית חמיה (באלמנותה, והדר קינא לה ואיסתתרה, והכניסה לחופה ולא נבעלה, ומשקה לה ומשביעה ש'לא שטית' בסתירה הראשונה) [כלומר: היבם מקנא לה על סתירה שנסתרה אחרי שבעל אותה] ? -

(יבמות נח, ב) **'שומרת יבם'** קרית לה? אשתו מעליא היא! דהא אמר רב: קנה לכל (בביאת שוגג ומזיד) ! כשמואל, דאמר: לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה. מידי הוא טעמא אלא לרב (הא דמייטנן 'יש חופה לפסולות' - לסיועה לרב מייטנן לה, דאמר לעיל (ראש דף מ"ב) יש חופה לפסולות) ! הא אמר רב קנה לכל (ולדידיה לא מיתרצתא היא) !? הכא במאי עסקינן? - כגון דעבד בה מאמר (ואחר כך בא עליה בזנות בבית חמיה), ובית שמאי היא, דאמרי (בפרק 'ארבעה אחין' (לעיל כט,ב)) **'מאמר קונה קנין גמור'** (ליעשות ארוסה גמורה והפריח את זיקת היבום, ותו לא מקניא ליה בביאת מזיד אלא במסירת חופה כאשה בעלמא, כדאמרינן ב'ארבעה אחין' (שם); ומשום הכי קרי לה 'שומרת יבם' אפילו לאחר ביאה; דאי לבית הלל, לא אליס מאמר להפריח זיקת יבמין וליחול זיקת אירוסין ונישואין, והוי קני לה בביאת זנות לגמרי).

אי הכי - היינו ארוסה (גמורה, וארוסה - הא תנא לה) !? ולטעמין 'נשואה' ו'כנוסה' - לאו חדא מילתא היא? אלא נשואה דידיה (אשתו שלא היתה יבמתו), וכנוסה דחבריה (אחיו; דביבמתו שייך לשון 'כניסה'); הכא נמי ארוסה דידיה ושומרת יבם דחבריה.

(לישנא אחרינא, ועיקר:

דכוותה גבי שומרת יבם (בסוף עמוד א לעיל) דקשיא לך נמי בה: הא לאו בת אשקויי היא - מוקמת לה נמי כגון שבא עליה, דהא כשנכנסה לחופה ליכא לאוקומה, דהא חופה ביבמה לא שייכא. **שומרת יבם קרית כו'**. אלא לא תוקמה לשומרת יבם כשבא עליה, אלא כגון דעבד בה מאמר, ולשקדמה שכיבת בעל לא קפדינן דהא קדמה שכיבת בעל הראשון שהיא באה מכחו ומאמר קונה קנין גמור, וקרינן בה 'תחת אישך'!

רב פפא אמר: (לעולם לא תדוק מינה דיש חופה, והכא - כגון דקינא לה כשהיא ארוסה ונשאה, ובא עליה והדר איסתתרה, ומשקה לה על ידי אותו קינוי) **האי תנא הוא, דתניא: 'אין מקנין לה לארוסה להשקותה כשהיא ארוסה, אבל מקנין אותה להשקותה כשהיא נשואה'.**

(לישנא אחרינא: **אמר רב פפא:** לעולם דקינא לה כשהיא ארוסה, ואיסתתרה ומשקה לה כשהיא נשואה [הג"ה עד שלא נבעלה; ודקשיא לך משקדמה שכיבת בעל לבועל האי תנא וכו']. עד כאן ההגהה) ודקשיא לך אין מנוקה מעון - האי תנא הוא דלית ליה הך דרשא, וזה הוא לשון מורי, והוא נראה עיקר, דללישנא קמא איכא למיפרך: אם כן מאי "לא שטייתי ארוסה" - ואדברה, הא לא כשהיא ארוסה איסתתרה. **רב נחמן בר יצחק אמר:** (מתניתין - בדלא קינא ולא איסתתרה כשהיא ארוסה, אלא קינא לה משנשאה ואיסתתרה ומשקה לה על ידי קינוי של עכשיו) **על ידי גלגול** (ומגלגל עליה שבועה כל ימים שהיתה תחתיו משנתארוסה ונבדקה; ומכאן לגלגול שבועה מן התורה).

שלח רב חנינא משמיה דרבי יוחנן: 'העושה מאמר ביבמתו נויש לו אח', אפילו הוא כהן והיא כהנת - פסלה מן התרומה (עד שיכנס) - למאן?

אילימא לרבי מאיר - אימר דאמר רבי מאיר 'משתמרת לביאה פסולה (שיש ביד אחיו לבא עליה, וביאתו ביאה, וכי היכי דהיא משתמרת לביאתו - כך היא משתמרת לביאת אחיו, שהיא פסולה מדרבנן, דיש ביאה אחר מאמר, כדתנן (לעיל דף נב): **מאמר לזו ובעל לזו כו' וכן בשני יבמין** (יבמה אחת) - לא אכלה' - מדאורייתא (ביאה שהיא פסולה דאורייתא, כגון אלמנה לכהן גדול); **דרבנן מי אמר?**

ואלא לרבי אלעזר ורבי שמעון? השתא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא - אכלה, דרבנן מיבעיא?

אלא כי אתא רבין אמר: עשה בה מאמר ביבמתו - דברי הכל (בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש) **אכלה** (בתרומה דבי נשא: דהא אפילו לרבי מאיר לא פסיל אלא במשתמרת לביאה פסולה דאורייתא); **יש לו** (לזה היבם) **אח חלל** - דברי הכל אינה אוכלת (אפילו היא בת כהן, ואף על גב דעבד בה מאמר כהן כשר אכתי 'משתמרת לביאה פסולה' היא - לביאת החלל, דהויא פסולה דאורייתא - ולא אכלה; ואפילו לרבי אלעזר ורבי שמעון: כי מכשרי - באלמנה לכהן גדול קמכשרי, שיש לו להאכיל במקום אחר, אבל משתמרת ליבם חלל, דאין לו להאכיל, דהא כהן חלל זר הוא - פסל לה, ולא אכלה); **לא נחלקו אלא שנתן לה** (כהן ליבמתו כהנת) **גט** (ואכתי לביאתו היא משתמרת, וביאתה פסולה מדרבנן היא, דגט מהני בה מדרבנן): **רבי יוחנן אמר 'אוכלת' ריש לקיש אמר 'אינה אוכלת': רבי יוחנן אמר 'אוכלת' - אפילו לרבי מאיר, דאמר 'אינה אוכלת': הני מילי משתמרת לביאה פסולה דאורייתא, אבל דרבנן - אכלה; וריש לקיש אמר: אינה אוכלת אפילו לרבי אלעזר ורבי שמעון, דאמרי 'אוכלת' - הני מילי (על ידי קידושין) **דיש לו להאכיל** (כי האי גוונא) **במקום אחר, אבל הכא** (על ידי גירושין), **כיון דאין לו להאכיל** (על ידי גירושין) **במקום אחר - לא;** וכי תימא 'הכא נמי יש לו להאכילה' (על ידי גירושין גמורים): **בחוזרת** (דאם היה מגרשה לגמרי היתה חוזרת לבית אביה ואוכלת בתרומה) - **חוזרת פסקה מיניה וקרובה לבי נשא, אבל הא - אגידא ביה.****

נתארמלו או נתגרשו [מן הכהנים הללו]: מן הנשואין - פסולות (דשויה חללה בביאתו); מן האירוסין - כשרות (דאפילו רבי מאיר לא פסיל מן האירוסין אלא בחייהן, דמשתמרת לביאה פסולה, אבל מתו לא): **בעא מיניה רבי חייא בר יוסף משמואל:** כהן גדול שקדש את הקטנה ובגרה תחתיו (בימי אירוסין, וכהן גדול אסור בבגרת כדאמרינן במתניתין, ומצותו בקטנה או בנערה) -

(יבמות נט, א)

מהו (לכונסה משבגרה או לא)? **בתר נישואין אזלינן** (וכיון דבגרה אסירא ליה), **או בתר אירוסין אזלינן** (ושריא ליה)? **אמר ליה:** תניתוה [יבמות פ"ו מ"ג]: **'נתארמלו או נתגרשו - מן הנשואין פסולות, מן האירוסין כשרות'** (אלמא בפסול כהונה - בתר נישואין אזלינן, מדלא פסיל אלמנה שנתארוסה לכהן גדול ומת)!

אמר ליה: לשווייה חללה לא קמיבעיא לי, דביאה היא דמשווייה חללה; כי קמיבעיא לי (ויקרא כא, יג) והוא אשה בבתוליה יקח – מאי? קיחה דקדושין בעינן או קיחה דנישואין בעינן? אמר ליה: הא נמי תניתוה (יבמות פ"ו מ"ד): 'אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול' – יכנוס' (אלמא בתר אירוסין אזלינן)! שאני התם דכתיב [ויקרא כא, יד]: אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה לא יקח, כי אם בתולה מעמיו יקח אשה.

הכא נמי [ויקרא כא, יג]: והוא – אשה בבתוליה יקח] כתיב 'אשה' (והאי 'אשה' קרא יתירא הוא, ומיניה מרבין לקמן בפירקין (סא, א) דאם אירס אלמנה ונתמנה להיות כהן גדול – יכנוס)? אחת (תירוצא הוא: אחת יש לך לרבנות) ולא שתיים.

ומה ראית [להעדיף ללמוד להתיר אלמנה ארוסה לכהן לאחר שנתמנה להיות כהן גדול, ולא להתיר קטנה שנתבגרה]? הא (בגרת) אישתני גופה (נשתנה גופה מן אירוסין לנישואין) והא (אלמנה) לא אישתני גופה.

משנה:

כהן גדול לא ישא אלמנה – בין אלמנה מן האירוסין בין אלמנה מן הנישואין; ולא ישא את הבוגרת (פלוגתייהו מפרש בגמרא). רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין בבוגרת. [ולא ישא את מוכת עץ].

גמרא:

תנו רבנן: 'אלמנה' (ויקרא כא, יד) [וגרושה וחללה זנה, את אלה] לא יקח [כי אם בתולה מעמיו יקח אשה] – בין אלמנה מן האירוסין בין אלמנה מן הנישואין. פשיטא ('אלמנה' – סתמא משמע)! מהו דתימא 'לילף אלמנה אלמנה מתמר' ('שבי אלמנה' (בראשית לח, יא)): מה להלן מן הנישואין – אף כאן מן הנישואין? – קא משמע לן. ואימא הכי נמי?

דומיא דגרושה (ובגרושה פשיטא ליה דסתמא היא: דלית לך למילף כדילפינן גזירה שוה באלמנה): מה גרושה – בין מן הנישואין בין מן האירוסין, אף אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנישואין.

ולא ישא את הבוגרת:

תנו רבנן [ספרא אמור פרשה ב הלכה ז]: 'ויקרא כא, יג] והוא אשה בבתוליה יקח – פרט לבוגרת, שכלו לה כתוליה, דכרי רבי מאיר; רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין בבוגרת. במאי קא מיפלגי?

רבי מאיר סבר: (אי הוה כתיב) 'בתולה' (יקח) – אפילו מקצת בתולים משמע (והוא מישתרי בוגרת); (השתא דכתיב) 'בתוליה' (מיתסרא בוגרת, דמשמע) עד דאיכא כל הבתולים; 'בבתוליה' (בי"ת יתירא – דמשמע הכי למדרש: במקום בתוליה, דהיינו) בכדרכה (אם נבעלה) – אין (נפסלה לכהן גדול, אבל בבעילה) שלא כדרכה – לא (דלמיסר בעולה שלא כדרכה ליכא למימר מהאי קרא, ולמידרש 'עד שיהו כל בתוליה קיימין ואפילו שלא כדרכה', כדדרשינן ליה אליבא דרבי אלעזר: כיון ד'בתולה' מעט בוגרת – כל שכן בעולה שלא כדרכה; הלכך כי אתא קרא – למישרי אתא, וכדדרשינן);

ורבי אלעזר ורבי שמעון סברי: (אי הוה כתיב) 'בתולה' – בתולה שלימה משמע (ומיתסרא בוגרת); (השתא דכתיב) 'בתוליה' – ואפילו מקצת בתולים (משמע, לרבות בוגרת); 'בבתוליה' (ב' יתירא) – (משמע שתהא בבתוליה) עד שיהיו כל בתוליה קיימין, (שלא אבדה מהם כלום על ידי בעילה) בין בכדרכה בין שלא כדרכה (וכיון דאיתרבאי בוגרת להיתירא – איצטריך למיסר בעולה שלא כדרכה).

אמר רב יהודה אמר רב: נבעלה שלא כדרכה פסולה לכהונה (לכהן גדול שמצווה על הבתולה; אבל להדיוט – אפילו כדרכה כשרה, ואין 'זונה' אלא הנבעלת לאסור לה).

מתיב רבא [ספרי דברים פסקא רלז ד"ה ולו תהיה]: (במאנס נערה בתולה כתיב): 'דברים כב, יט: וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל] ולו תהיה לאשה [לא יוכל לשלח כל ימיו] – כאשה הראויה לו, פרט לאלמנה לכהן גדול (מן האירוסין, וזה המאנס כהן גדול הוא) (או) גרושה וחלוצה (או חלוצה מן האירוסין היא) לכהן הדיוט (אם כהן הדיוט הוא); היכי דמי (הך ביאת אונס שבא עליה כהן גדול זה)? : אלימא בכדרכה – מאי

איריא משום אלמנה [שאמרת פרט לאמנה לכהן גדול]? תיפוק ליה משום דהויא לה בעולה (ותניא לקמן אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא)!? אלא לאו - שלא כדרכה, ומשום אלמנה אין, משום בעולה לא!

(יבמות נט, ב)

הא מני? - רבי מאיר היא (דאמר 'בתולה' - עד שיהו כל בתוליה קיימין, פרט לבוגרת; ואייתר ליה 'בבתוליה' - למעוטי בעולה שלא כדרכה, דשריא), ורב - דאמר (פטולה) כרבי אלעזר (דאמר לעיל 'בתוליה' - מקצת בתולים, לרביי בוגרת; ואתא 'בבתוליה' למעוטי בעולה שלא כדרכה, כדלעיל).

אי כרבי אלעזר, מאי איריא משום בעולה? תיפוק ליה דהויא לה זונה (ואפילו לכהן הדיוט אסורה), דהא אמר רבי אלעזר (לקמן בפירקין (סא, ב)): פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות - עשאה זונה!? אמר רב יוסף: כגון שנבעלה לבהמה; דהתם משום בעולה איכא, משום זונה ליכא (דילפינן לקמן בשמעתין 'אין זנות לבהמה'). אמר ליה אביי: ממה נפשך? אי בעולה הויא - זונה נמי הויא, ואי זונה לא הויא (אם כן לאו ביאה היא) - בעולה נמי לא הויא (ואפילו לכהן גדול תשתרי)!? וכי תימא 'מידי דהויא אמוכת עץ' (דהא רבי אלעזר קאמר במתניתין 'לא ישא את מוכת עץ') שלא כדרכה (ותיבעי למימר דאפילו במוכת עץ שלא כדרכה פטולה) - אם כן אין לך אשה שכשרה לכהונה שלא נעשית מוכת עץ על ידי צרור (של קינוח בית הכסא)!

אלא אמר רבי זירא: בממאנת (משכחת לה להא דרב אליבא דרבי אלעזר דהויא בעולה ולא זונה, ולא אלמנה ולא גרושה: בקטנה יתומה הנישאת לבעל, ובעלה שלא כדרכה ומיאנה בו: דאין כאן פסול זנות ואלמנות וגירושין, ואשמעינן רב דיש כאן פסול בעולה לכהן גדול).

אמר רב שימי בר חייא: נבעלה לבהמה - כשרה לכהונה (אפילו לכהן גדול: דמוכת עץ בעלמא היא, ומאן דשרי במוכת עץ שרי בה).

תניא נמי הכי: 'נבעלה למי שאינו איש' (בהמה) - אף על פי שבסקילה (אם יש עדים והתראה) - (היכא דליכא עדים והתראה) כשרה לכהונה.

כי אתא רב דימי אמר: מעשה בריבה אחת בהיתלו (שם מקום) שהיתה מכבדת את הבית, ורבעה כלב כופרי (כלבים גדולים שצדין בהן חיות) מאחריה (שלא כדרכה, דאי כדרכה לא גרעה ממוכת עץ) והכשירה רבי לכהונה. אמר שמואל 'ולכהן גדול'!

בימי רבי כהן גדול מי הוה? (רבי לאחר חורבן הבית היה כמה דורות, שהוא סוף התנאים, ובימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית, דתנן (ראש השנה כט, ב) 'משחזר בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי וכו'). אלא 'ראויה לכהן גדול'.

אמר ליה רבא מפרקין לרב אשי: מנא הא מילתא דאמור רבנן 'אין זנות לבהמה'?

דכתיב: (דברים כג, יט) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב [בית ה' אלקיך לכל נדר כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם], ותנן (תמורה פ"ו מ"ג): 'אתנן כלב' (שאם אמר אדם לזונה "הילך טלה זה והבעלי לכלבי") ומחיר זונה (שהחליף זונה בטלה) מותרין (למזבח), (משום) שנאמר 'גם שניהם' - שנים ולא ארבעה' (ומדשרי אתנן כלב - אלמא לאו 'זנות' הוא).

תנו רבנן: 'אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא' (כהן גדול, דכתיב: בתולה [מעמיה] יקח [אשה] (ויקרא כא, יד): בשעת ליקוחין תהיה בתולה), ואם נשא - נשוי; אנוסת חבירו ומפותת חבירו לא ישא, ואם נשא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: הולד חלל; וחכמים אומרים: הולד כשר. [הגמרא דנה בברייתא זו:]

'אם נשא - נשוי':

אמר רב הונא אמר רב: ומוציא בגט. ואלא הא דקתני: 'אם נשא - נשוי'? אמר רב אחא בר יעקב: לומר

(יבמות ס, א)

שאיין משלם קנס במפותה (שאם מפותה היא - אהנו ליה נשואין למפטריה מקנסא, שהמפתה אין משלם קנס אלא כשאיין כונסה, דכתיב: אם מאן ימאן (שמות כב, טז), אבל 'אם מהור ימהרנה לו לאשה' (שמות כב, טו) -

לא יתן כלום; אבל אונס נותן מיד, אפילו הוא כונסה, דכתיב (דברים כב, כט) ונתן האיש השוכב עמה... ולו תהיה לאשה).

אזל רב גביהה מבי כתיל, אמרה לשמעתי (להא דרב הונא דאמר 'ומוציאה בגט') קמיה דרב אשי; אמר ליה: והא רב ורבי יוחנן דאמרי תרויהו 'בוגרת ומוכת עץ לא ישא, ואם נשא - נשוי' - אלמא סופה להיות בוגרת תחתיו - סופה להיות מוכת עץ תחתיו (כלומר סופה ליבעל לו ולאבד בתוליה)! הכא נמי: סופה להיות בעולה תחתיו (זאם נשא - נשוי' דקתני - לגמרי קאמר, דמותר לקיימה הואיל ולעצמו נבעלה וסופה להיות בעולה לו)! ? קשיא.

'אנוסת חבירו ומפותת חבירו לא ישא, ואם נשא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: הולד חלל, וחכמים אומרים: הולד כשר.' אמר רב הונא אמר רב: הלכה כרבי אליעזר בן יעקב; וכן אמר רב גידל אמר רב: הלכה כרבי אליעזר בן יעקב. איכא דאמרי אמר רב הונא אמר רב: מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב? סבר לה כרבי אלעזר (דאמר (לקמן סא, ב): פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה, וקיימה עליה בלאו; ומחייבי לאוין דכהונה הוי הולד חלל). ומי סבר לה כותיה? והא קיימא לן 'משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי'!! ואילו בהא אמר רב עמרם אמר רב (לקמן בפירקין (שס)): אין הלכה כרבי אלעזר!! קשיא.

רב אשי אמר: ביש חלל מחייבי עשה קמיפלגי (רבי אליעזר בן יעקב לא כרבי אלעזר סבירא ליה, ולא זונה היא, ולא קיימא עליה בלאו אלא בעשה, דכתיב 'בתולה... יקח' - ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה - עשה [ואף על פי כן לרבי אליעזר בן יעקב הולד חלל]): רבי אליעזר בן יעקב סבר יש חלל מחייבי עשה ורבנן סברי אין חלל מחייבי עשה. מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב? דכתיב (ויקרא כא, יד) אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח כי אם בתולה [מעמי יקח אשה], וכתוב (שם פסוק טו) ולא יחלל זרעו בעמיו [כי אני ה' מקדשו] - אכולהו (ואפילו אבתולה... יקח ולא בעולה, דעשה הוא). ורבנן?

'אלה' (את אלה לא יקח) הפסיק הענין (דכתיב 'אלה' בתר חייבי לאוין [אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה] לאשמועין: אלה שהן חייבי לאוין חלוקין מדין חייבי עשה). ורבי אליעזר בן יעקב אמר: 'אלה' - למעוטי נדה (שאם בא כהן על אשתו נדה - אין הולד חלל).

כמאן אזלא הא דתניא 'מ-אלה אתה עושה חלל ואי אתה עושה חלל מנדה'?

כמאן? כרבי אליעזר בן יעקב! ורבי אליעזר בן יעקב - נכתביה ל'אלה' לבסוף (הואיל ולא לפלוגינהו אתי)? קשיא (לרב אשי, דמוקי פלוגתייהו בטעמא דהני קראי).

תנו רבנן [מסכת שמחות פ"ד מ"ה, ע"ס שנויים]: 'אחותו ארוסה' (של כהן הדיוט, אבל נשואה פשיטא לן דאין מטמא, דכתיב ולאחותו הבתולה [אשר לא היתה לאיש לה יטמא] [ויקרא כא, ג]): רבי מאיר ורבי יהודה אומרים: מטמא לה; רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אין מטמא לה. אנוסה ומפותה (אחותו שנאנסה או שנתפתתה) - דברי הכל אין מטמא לה (וטעמא דכולהו מפרש לקמן); ומוכת עץ אין מטמא לה - דברי רבי שמעון (רבי שמעון לטעמיה, דאמר במתניתין: 'מוכת עץ אסורה לכהן גדול', אלמא לאו בכלל 'בתולה' היא), שהיה רבי שמעון אומר: ראויה לכהן גדול - מטמא לה, שאין ראויה לכהן גדול - אין מטמא לה (דהכא והכא 'בתולה' כתיב); ובוגרת מטמא לה - דברי כל אדם (ואפילו לרבי מאיר דפסיל בוגרת לכהן גדול, הכא - לענין טומאה - איתרבי, כדלקמן).

מאי טעמא דרבי מאיר ורבי יהודה? דרשי הכי: (ויקרא כא, ג) ולאחותו הבתולה [הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש - לה יטמא] - פרט לאנוסה ומפותה (שאינה בתולה). יכול שאני מוציא אף מוכת עץ (שאינה בתולה)?

תלמוד לומר: 'אשר לא היתה לאיש' - מי שהייתה על ידי איש, יצאה
 זו שאין הוייתה על ידי איש.
 'הקרובה' - לרבות הארוסה (ואיצטריך לרבויה: דלא תימא 'אשר לא היתה' - פרט לארוסה
 שהיתה לאיש, ד'הויה' - לשון קידושין היא);
 'אליו' - לרבות הבוגרת.
 הא - למה לי קרא? והאמר רבי מאיר: 'בתולה' - אפילו מקצת
 בתולה משמע (לעיל אמר הכי, מדאיצטריך למכתב 'בתוליה' לגבי כהן גדול - להוציא את הבוגרת
 לרבי מאיר, מכלל ד'בתולה' - בוגרת נמי משמע) !?
 איצטריך: סלקא דעתך אמינא 'נילף' 'בתולה' 'בתולה' מהתם
 ([מאנוסה:] כי ימצא איש נערה בתולה (דברים כב, כח)): מה להלן נערה - אף כאן נמי
 נערה' - קא משמע לן.
 ורבי יוסי ורבי שמעון - מאי טעמיהו?
 דרשי הכי: ' [דומה לספרא אמור פרשתא א הלכה יא-יב, פרט לענין מוכת עץ:] 'ולאחותו הבתולה' - פרט
 לאנוסה ומפוחה ומוכת עץ;
 'אשר לא היתה' - פרט לארוסה;
 'הקרובה' - לרבות ארוסה שנתגרשה;
 'אליו' - לרבות את הבוגרת.

'הקרובה' - לרבות ארוסה שנתגרשה?

(יבמות ס, ב)
 והאמר רבי שמעון [באותה ברייתא ממסכת שמחות]: 'דאוייה לכהן גדול
 - מטמא לה, שאין דאוייה לכהן גדול - אין מטמא לה' ?
 שאני התם, דרבי רחמנא 'הקרובה'.
 אי הכי, מוכת עץ נמי רבי?
 קרובה אחת ולא שתיים.
 ומה ראית?
 הא אתעביד בה מעשה, הא לא אתעביד בה מעשה.

ורבי יוסי, מדשביקיה לבר זוגיה (דגבי מוכת עץ לא פליג אלא רבי שמעון לחודיה,
 ושביקיה רבי יוסי דהוה בר זוגיה בארוסה) - מכלל דבמוכת עץ כרבי מאיר סבירא
 ליה (לרבי יוסי דמטמא לה); מנא ליה?
 מ'לא היתה לאיש' (דדריש ליה לרבי מאיר: מי שהייתה על ידי איש).
 והא אפיקתיה (רבי יוסי להוציא את הארוסה)?
 חד - מ'לא היתה' ([אשר לא היתה הוא מיעוט של להיטמא] להוציא את הארוסה) וחד מ'לאיש'
 ([לאיש הוא מיעוט של המיעוט] למישרי מוכת עץ, שאין מקולקלת על ידי איש).

'אליו' - לרבות הבוגרת? והאמר רבי שמעון (לעיל): 'בתולה' -
 בתולה שלימה משמע (מדאיצטריך 'בתוליה' למישרי בוגרת לכהן גדול)?
 טעמא דידיה נמי התם מהכא, דדריש הכי: מד'אליו' - לרבות
 הבוגרת, מכלל ד'בתולה' - בתולה שלימה משמע.

תניא: 'רבי שמעון בן יוחי אומר: גיורת פחותה מבית שלש שנים
 ויום אחד כשירה לכהונה (לא מחזקין לה כזונה), שנאמר (במדבר לא, יח) וכל הטף
 בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם - והרי פנחס עמהם!'
 ורבנן?
 לעבדים ולשפחות.

אי הכי - בת שלש שנים ויום אחד נמי (ליתכשר לרבי שמעון, ובלבד שלא תהא
 נבעלת, דהא קרא - אנבעלה הוא דקא קפיד ליה, וקאמר 'כל שאין נבעלת החיו לכם')?
 כדרב הונא (לא מצית אמרת דבת שלש שנים לימא קרא 'החיו'), דרב הונא רמי: כתיב
 [במדבר לא, יח:] ועתה הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו; הא אינה יודעת
 - קיימו ('אשה' משמע גדולה, וקאמר קרא 'יודעת.. הרוגו', ושאינה יודעת - החיו)! מכלל
 דהטף - בין ידעו בין לא ידעו - קיימו (לא שנא הכי ולא שנא הכי, החיו)!
 וכתיב (במדבר לא, יח) וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם הא ידעי -
 הרוגו!

(מדקשו קראי אהדדי, על כרחך 'יודעת' דקרא 'ואשר לא ידעו' - לאו ידיעה ממש קאמר, דאם כן לא מיתרצא
 דוקא דקרא, אלא) הוי אומר: בראויה ליבעל הכתוב מדבר (דכל אשה הראויה לידע

– הרוגו; והשתא משמע 'אשה' – אפילו טף בת שלש, דראויה לידע, ולא תידוק 'הא טף בין ידעי בין לא ידעי החיו, דהא בראויה קא מישתעי קרא'; אלא 'החיו לכם' דקאמר רחמנא – בפחותה מבת שלש קאמר).
תניא נמי הכי: 'וכל אשה יודעת איש' – בראויה ליבעל הכתוב מדבר (אף על פי שלא נבעלה).

אתה אומר 'בראויה ליבעל' ? או אינו אלא נבעלה ממש?
כשהוא אומר: 'וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר' [החיו] (הא אשה – אף על פי שלא ידעה – הרוגו) – הוי אומר בראויה ליבעל הכתוב מדבר.

מנא ידעי?
אמר רב הונא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: העבירום לפני הציץ: כל שפניה מוריקות (נס היה) בידוע שהיא ראויה ליבעל; כל שאין פניה מוריקות בידוע שאינה ראויה ליבעל. אמר רב נחמן: סימן לעבירה – הדרוקן (פניהן של עובדי עבירה מוריקין).
כיוצא בדבר אתה אומר (שופטים כא, יב) 'וימצאו מיושבי יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה אשר לא ידעו איש למשכב זכר' [ויבאו אותם אל המחנה שלה אשר בארץ כנען] (בימי פלגש בגבעה שנהרגו כל אנשי יבש גלעד לפי שלא באו להלחם בשבט בנימין כשאר אחים, והחיו כל שלא נבעלה ונתנום לנותרים משבט בנימין לנשים).

מנא ידעי?
אמר רב כהנא: הושיבום על פי חבית של יין: בעולה ריחה נודף, בתולה אין ריחה נודף.
ונעבריהו לפני ציץ?
אמר רב כהנא בריה דרב נתן: [שמות כח, לח: והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם; והיה על מצחו תמיד] לרצון להם [לפני ה'] כתיב – לרצון ולא לפורענות.
אי הכי במדין נמי?
אמר רב אשי: 'להם' כתיב; להם לרצון ולא לפורענות, ולעובדי כוכבים אפילו לפורענות.

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבי שמעון בן יוחאי.
אמר ליה רבי זירא לרבי יעקב בר אידי: בפירוש שמיע לך (מיניה דרבי יהושע בן לוי) או מכללא שמיע לך (דשמעת מיניה מילתא דדייקת מיניה דסבירא ליה כרבי שמעון)?

מאי כללא (מאיזה כלל היה לו לומר)?
דאמר רבי יהושע בן לוי: עיר אחת היתה בארץ ישראל שקרא עליה ערער (לפטול משפחת העיר), ושגר רבי את רבי רומנוס [נראה שהיה משרת נאמן אבל – לפחות בתחילה – לא היה יהודי⁴] ובדקה ומצא בה בת גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, והכשירה רבי לכהונה (הניחה תחת בעלה כהן).
אמר ליה: בפירוש שמיע לי;
ואי מכללא (ואי מהאי כללא שמיע ליה לרבי יעקב) מאי (אית ליה לרבי זירא לאותביה דקא בעי מיניה בפירוש שמיע לך או מכללא)?
דלמא שאני התם, הואיל ואנסיב אנסיב, דהא רב ורבי יוחנן דאמרי תרוייהו: בוגרת ומוכת עץ לא ישא, ואם נשא – נשוי.

⁴ ירושלמי שבת כז, ב פ"ג ה"ז: תמן תנינן נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה. ותני דבית רבי האבן והאוכלין בתוכה לא הוינן אמרין כלום. שהרי רבי רומנוס הוצא מחתה משל בית רבי מליאה גחלים בשבת. אית לך מימר גבי גחלים אפוצות הן. אלא בשיש לתוכו שמן. א"ר אבהו קיימתיה קרטים של בבלי שבת מז, א: א"ר יוחנן אמר ר' חנינא אמר רבי רומנוס: לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה א"ל רבי זירא לרבי אסי מי אמר רבי יוחנן הכי והתנן נוטל אדם ירושלמי מגילה טו, א פרק א הלכה יא גמרא מהו לעשות לו קטורת? א"ל חסר בה אחת מסממניה. לא כן תני (שמות ל) 'לא תעשו לכם' – לכם אין אתם עושין אבל עושין הם אחרים לכם! א"ר חנניה בגין ר' רומנוס דשלחיה רבי יעבדיניה ליה.
בבלי נדרים לח, א [יונה נתן] שכרה וירד בה וא"ר יוחנן שנתן שכרה של ספינה כולה אמר ר' רומנוס שכרה של ספינה הויא ד' אלפים דינרי דהבא

הכי? השתא: בשלמא התם - סופה להיות בוגרת תחתיו סופה להיות בעולה תחתיו; הכא סופה להיות זונה תחתיו? (בתמיה: אי סבירא ליה דפסול משום זנות סבירא ליה, ואם כן לא שנא לכתחלה ולא שנא דיעבד אסירא?) רב ספרא מתני לה מכללא, וקשיא ליה (כדאקשי: דלמא התם הואיל ואינסיב אינסיב); ומשני ליה הכי (כדשנינן: בשלמא התם סופה להיות בעולה תחתיו כו').

ההוא כהנא דאנסיב גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד. אמר ליה רב נחמן בר יצחק: מאי האי? אמר ליה: דאמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבי שמעון בן יוחאי! אמר ליה: זיל אפיק, ואי לא - מפיקנא לך רבי יעקב בר אידי מאונך (כלומר: משמתינן לך ותפיק על כרחך).

תניא: 'וכן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר:

(יבמות סא, א)

קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל (את המאהיל עליהם), שנאמר (יחזקאל לד, לא) 'ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם' [אני אלקיכם - נאם ד' ה'] - אתם קרויין אדם (וגבי טומאת אהל כתיב אדם כי ימות באהל (במדבר יט, יד)), ואין העובדי כוכבים קרויין אדם.

מיתבי: (במדין כתיב: (במדבר לא, מ) ונפש אדם ששה עשר אלף [ומכסס לה' שנים ושלשים נפש]? (ומשני: הא דקרי להו אדם -) משום בהמה (משום דבעי למכתב בהמה גביהו, כדכתיב 'וחמורים ובקר'; וגבי בהמה מיקרו 'אדם', אבל אדם סתמא לא מיקרו). [יונה ד, יא: ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה] אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה (אנשי נינוה עובדי כוכבים היו)? - משום בהמה [ובהמה רבה].

[במדבר לא, יט: ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים] כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו [ביום השלישי ויום השביעי אתם ושביכם] (במדין כתיב; ומדבעו טומאת שבעה - אלמא מיטמו) [והרי באנשי מדין מדובר]? דלמא איקטיל חד מישראל. ורבנן?

[במדבר לא, מט: ויאמרו אל משה: עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו, ולא נפקד ממנו איש. ורבי שמעון בן יוחי? 'לא נפקד ממנו איש' - לעבירה.

רבינא אמר: נהי דמעטינהו קרא מאטמוי באהל, דכתיב [במדבר יט, יד: זאת התורה] אדם כי ימות באהל [כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים] - ממגע ומשא מעטטינהו קרא (וגבי מגע אשכחן נוגע בעצם או בחלל דלא כתיב 'אדם', הלכך אף על גב דלא מיקרו אדם - מטמו במגע ובמשא)?!

משנה:

אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול - יכנוס; ומעשה ביהושע בן גמלא שקדש את מרתא בת ביתוס ומנהו המלך להיות כהן גדול - וכנסה. שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט ונתמנה להיות כהן גדול, אף על פי שעשה בה מאמר הרי זה לא יכנוס.

גמרא:

תנו רבנן: [ספרא אמור פרשתא ב פרק ב משנה ו]: 'מנין שאם אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול שיכנוס?

תלמוד לומר [ויקרא כא, יד: אלמנה וגרושה וחללה זנה, את אלה לא יקח, כי אם בתולה מעמיו] יקח אשה (האי 'אשה' לא איצטריך אלא לדרשא).

אי הכי, שומרת יבם נמי?

'אשה' - ולא יבמה.

מעשה ביהושע וכו':

'מנהו' - אין (כלומר: המלך מינהו, אבל אחיו הכהנים וסנהדרין לא מנוהו), 'נתמנה' לא ('נתמנה' לא קתני דהוי משמע דראוי היה לכך)!

אמר רב יוסף: קטיר קחזינא הכא (קשר של רשעים אני רואה כאן): שלא היה ראוי לכך אלא שנתן ממון ומינוהו), דאמר רב אסי: תרקבא דדינורי עיילה ליה מרתא בת ביתוס לינאי מלכא עד דמוקי ליה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי.

משנה:

כהן גדול שמת אחיו - חולץ (כהן גדול) ולא מייבם (דאלמנה היא, ואסורה לו).

גמרא:

קא פסיק ותני - לא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנשואין!! בשלמא מן הנשואין: עשה ולא תעשה הוא ('אלמנה לא יקח' 'בתולה יקח' (ויקרא כא, יד) ולא בעולה), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה; אלא מן האירוסין, יבא עשה וידחה את לא תעשה? גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה [כי למרות שנעשית אשתו של הכהן הגדול כאשר יבם אותה, 'אלמנה' היא נשאת].

משנה:

כהן הדיוט לא ישא אילונית אלא אם כן יש לו [אשה] ובנים (משום דמצווה על פריה ורביה; והוא הדין לישראל; ובגמרא מפרש אמאי נקט 'כהן'). רבי יהודה אומר: אף על פי שיש לו אשה ובנים - לא ישא אילונית, שהיא 'זונה' האמורה בתורה (ובגמרא מפרש לה); וחכמים אומרים: אין 'זונה' אלא גיורת ומשחררת (דביאת עכו"ם ועבד פסלה), ושנבעלה בעילת זנות (כגון ישראלית הנבעלת לפסול לה).

גמרא:

אמר ליה ריש גלותא לרב הונא: מאי טעמא? משום פריה ורביה? אפריה ורביה כהנים הוא דמפקדי, וישראל לא מפקדי? אמר ליה: משום דקא בעי למיתני סיפא: 'דכי יהודה אומר: אף על פי שיש לו אשה

(יבמות סא, ב)

ויש לו בנים - לא ישא אילונית, שהיא זונה האמורה בתורה' - דאזונה כהנים הוא דמפקדי וישראל לא מפקדי - משום הכי קתני 'כהן'.

אמר רב הונא: מאי טעמא דרבי יהודה? - דכתיב (הושע ט, י) אכלו ולא ישבעו הזנו ולא יפרצו [כי את ה' עזבו לשמר] - כל ביאה שאין בה פירצה אינה אלא בעילת זנות. [יפרצו - רש"י במקום: לא יגדלו בבנים].

תניא: 'דכי אליעזר אומר: כהן לא ישא את הקטנה'. אמר ליה רב חסדא לרבה: פוק עיין בה (אמאי לא ישא את הקטנה), דלאורתא בעי לה רב הונא מינך.

נפק, עיין בה: רבי אליעזר סבר לה כרבי מאיר וסבר לה כרבי יהודה: סבר לה כרבי מאיר דחייש למיעוטא (כדתניא לקמן: קטן [לא ייבם] - שמא ימצא כו' הכי נמי חייש רבי אליעזר דשמא תמצא קטנה זו אילונית), וסבר לה כרבי יהודה, דאמר: אילונית - זונה הויא. וכרבי מאיר מי סבר לה? והתניא:

'קטן וקטנה (או קטן או קטנה) לא חולצין ולא מיבמין - דכרי דכי מאיר. אמרו לו לרבי מאיר: יפה אמרת שאין חולצין: 'איש' כתיב בפדושה (בפרשת חליצה (דברים כה, יז): 'ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו [ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל! לא אבה יבמי]') ומקשינן אשה לאיש; אלא מאי טעמא אין מיבמין? אמא להם: קטן - שמא ימצא סדיס, קטנה - שמא תמצא אילונית, ונמצאו פוגעין בערוה (כיון דלאו בני הקמת שם נינהו - פגע באשת אח שלא במקום מצוה, דרחמנא פטריה: דכתיב אשר תלד (דברים כה, י) פרט לאילונית); ותניא: 'קטנה מתייבמת ואינה

חולצת (דאינה נפטרת לשוק בחליצתה: דאין מעשה קטנה כלום! אבל מתייבמת ותגדל אצלו, ותתקיים מצות יבום) - **דברי רבי אליעזר**. '?! [רבי מאיר אומר שאין מייבמין קטנה ורבי אליעזר אומר שמייבמין, ואינו חושש למיעוטא של קטנות].

וכרבי יהודה מי סבר לה? והתניא:

'זונה - זונה כשמה (לשון טועה: שטועה מתחת בעלה לאחרים) **דברי רבי אליעזר** (דלרבי אליעזר אין זונה אלא אשת איש);
רבי עקיבא אומר: 'זונה' - זו מופקרת (ואפילו פנויה, מאחר שהפקירה עצמה לכל - קרויה 'זונה', אבל משום בעילה אחת לא היא זונה הפנויה);
רבי מתיא בן חרש אומר: אפילו הלך בעלה (לבית דין הגדול והוליכה) **להשקותה** (מי המרים: שקינא לה ונסתרה, ואסורה לו עד שתשתה) **ובא עליה בדרך - עשאה זונה** (הואיל ונבעלה לפסול לה; ואם מת אסורה לכהן);
רבי יהודה אומר: 'זונה' - זו אילוניית; וחכמים אומרים:
אין זונה אלא גירות (דנבעלה בנכריותה לעובדי כוכבים) **ומשחררת** (וכן משוחררת; דעובד כוכבים ועבד - הואיל ולא בני קדושין ניהו - פסלי) **ושנבעלה בעילת זנות** (לפסול לה, כגון אחד מכל העריות, וכגון בת ישראל לנתין וממזר);
רבי אלעזר אומר: פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות
עשאה זונה. ' [אם כן רבי אליעזר שאומר 'זונה כשמה' חולק על רבי יהודה שאומר שאיילוניית היא זונה!]

אלא אמר רב אדא בר אהבה: **הבא בכהן גדול עסקינן** [שלא ישא את הקטנה]: **לאימת קני לה? - לכי גדלה** (דקידושי קטנה לאו כלום הן) - **בעולה היא** (והוא ליה כאנוסת עצמו ומפותת עצמו) !
אמר רבא: **מכלי לב** (כמו 'מבלי לב' [כלומר: אין דברי רב אדא בר אהבה מסתברים]): **אי דקדשה אבוה - מההיא שעתא הוא דקני לה** (האב זכאי לקדש בתו קטנה [בפרק קמא דקידושין דף ג,ב], את בתי נתתי לאיש הזה [דברים כב, טז]) ! **ואי דקדשה נפשה - הא רבי אליעזר היא, ולא רבנן?!** (בתמיה: דקתני לעיל **דבי אליעזר אומר כהן לא ישא את הקטנה**, ומשמע דפליגי רבנן עליה; וכהאי גוונא מי פליגי רבנן?)
אלא אמר רבא: **לעולם בכהן הדיוט, וחי ישינן שמא תתפתה עליו** (ותזנה עליו, לפי שאין בה דעת כלום).
אי הכי, ישראל נמי?

פתויי קטנה - אונס הוא, ואונס בישראל מישרא שרי.
רב פפא אומר: בכהן גדול; והאי תנא הוא (דאסר קטנה מגזירת הכתוב), **דתניא** [דומה אך לא זהה לספרי במדבר פיסקא קנג משנה ו]:

[ויקרא כא, יד: **אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה לא יקח כי אם**] **בתולה** [מעמיו יקח אשה] - **יכול קטנה?**

תלמוד לומר: 'אשה'.

אי 'אשה' - יכול בוגרת?

תלמוד לומר: בתולה.

הא כיצד?

יצתה מכלל קטנות ולכלל בגרות לא באתה.

רב נחמן בר יצחק אומר: האי תנא הוא, דתניא: 'בתולה - אין בתולה אלא נערה, וכן הוא אומר (בראשית כד, טז) **והנערה טובת מראה מאד בתולה** [ואיש לא ידעה ותרד העינה ותמלא כדה ותעל].

'רבי אלעזר אומר: פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות - עשאה זונה.

[## ולא סובר רבי אלעזר 'אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות']

אמר רב עמרם: אין הלכה כרבי אלעזר.

משנה:

לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים.

בית שמאי אומרים: שני זכרים;

ובית הלל אומרים: זכר ונקבה, שנאמר (בראשית ה, ב) **זכר ונקבה בראם** [ויברך אתם ויקרא את שמם אדם ביום הבראם].

גמרא:

הא יש לו בנים - מפריה ורביה בטיל, מאשה לא בטיל (מדקתני לא יבטל
אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים' ולא קתני 'לא יבטל אדם מאשה אלא אם כן יש לו בנים' - שמע
מינה: הא יש לו בנים - מאשה לא בטיל: דצריך לישא אשה, אבל אין צריך לחזר אחר ראויה לבנים).
מסייעא ליה לרב נחמן אמר שמואל, דאמר: אף על פי שיש לו לאדם
כמה בנים - אסור לעמוד בלא אשה, שנאמר [בדאשית ב, יח: ויאמר ה' אלקים:] לא טוב
היות האדם לבדו [אעשה לו עזר כנגדו].

ואיכא דאמרי: הא יש לו בנים - בטיל מפריה ורביה ובטיל נמי
מאשה.

נימא תיהוי תיובתא דרב נחמן אמר שמואל?
לא! אין לו בנים - נושא אשה בת בנים; יש לו בנים - נושא אשה
דלאו בת בנים; נפקא מינה למכור ספר תורה בשביל בנים (כדי לישא בת
בנים; ואם יש לו בנים - לא ימכור, אלא ישא עקרה או זקנה).

בית שמאי אומרים: שני זכרים (אבל לא זכר ונקבה):

מאי טעמיהו דבית שמאי?

ילפינן ממשא, דכתיב: (דברי הימים א כג, טו) בני משה גרשום ואליעזר (שכיון שהיו לו שני בנים
- פירשמן האשה); ובית הלל ילפינן מברייתו של עולם (אדם וחווה).
ובית שמאי לילפי מברייתו של עולם?
אין דנין אפשר

(יבמות סב, א)

משאי אפשר (דאי לא איבראי חוה - לא הוה נקבה אחריתי, אבל הכא, מי שיש לו שני זכרים - נקבות
הרבה בעולם).

ובית הלל נמי לילפו ממשא?

אמרי לך: משה מדעתיה (משום שכינה) הוא דעבד (ואסור לשאר כל אדם לעשות כן),
דתניא: 'שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום:
פירש מן האשה, ושיבר הלוחות, והוסיף יום אחד.'
'פירש מן האשה' - מאי דרש?

אמר: ומה ישראל שלא דברה עמהם שכינה אלא לפי שעה וקבע להם
זמן אמרה תורה [שמות יט, טו: ויאמר אל העם: היו נכנים לשלשת ימים] אל תגשו אל אשה -
אני, שמיוחד לדבור בכל שעה ושעה ולא קבע לי זמן (אימתי ידבר עמי
שאפרוש יום אחד קודם) - על אחת כמה וכמה!

והסכימה דעתו לדעת המקום, שנאמר (דברים ח, כו) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם
(לנשיכם) (פסוק כז) ואתה פה עמוד עמדי [ואדברה אליך את כל המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם, ועשו
בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה].

'שיבר את הלוחות' - מאי דרש?

אמר: ומה פסח שהוא אחד משש מאות ושלוש עשרה מצות, אמרה תורה
[שמות יב, מג: ויאמר ה' אל משה ואהרן: זאת חקת הפסח:] כל בן נכר לא יאכל בו - התורה כולה
וישראל מומרים על אחת כמה וכמה!

והסכימה דעתו לדעת המקום, דכתיב: [שמות לד, א: ויאמר ה' אל משה: פסל לך שני לחת
אבנים כראשנים, וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים] אשר שברת; ואמר ריש
לקיש: אמר ליה הקב"ה למשה: יישר כחך ששברת ('אשר' לשון 'יישר').
'הוסיף יום אחד מדעתו' (הקב"ה אמר לו 'וקדשתם היום ומחר' והוא אמר 'היו נכונים לשלשת
ימים' [שמות יט, טו:] - מאי דרש?

דכתיב [שמות יט, י: ויאמר ה' אל משה: לך אל העם] וקדשתם היום ומחר [וכבסו שמלתם]: היום
כמחר: מה מחר לילו עמו - אף היום לילו עמו, ולילה דהאידינא
נפק ליה, שמע מינה תרי יומי לבר מהאידינא! והסכימה דעתו לדעת
המקום: דלא שריא שכינה עד שבתא. (במסכת שבת בפרק 'דבי עקיבא' (דף נ"ט, א) גמרינן
לה דעבוד פרישה בארבע בשבתא ופירשו חמישי וששי שלימים, ובשבתא שריא שכינה, והוא שלישי לימים
השלמים ויום ראשון [היום הראשון שהיה יום רביעי בשבת] לא חשיב, שלא היה לילו עמו).

תניא: 'רבי נתן אומר: בית שמאי אומרים: שני זכרים ושת
נקבות, ובית הלל אומרים: זכר ונקבה.'

אמר רב הונא: מאי טעמא דרבי נתן אליבא דבית שמאי?

דכתיב: (בראשית ד, ב) ותוסף ללדת את אחיו את הבל [ויהי הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה]: הבל
ואחותו קין ואחותו ('את' - רבויין [הן], לומר נקבות היו עמהן); וכתב: [בראשית ד, כה:
וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת] כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין
(אלמא תשלומין בעי, ולא סגיא בלא שני זכרים ושת נקבות).

ורבנן?

אודויי הוא דקא מודית. (תרי תנאי אליבא דרבי נתן).

תניא אידך: 'רבי נתן אומר: בית שמאי אומרים: זכר ונקבה;
ובית הלל אומרים: או זכר או נקבה.'
אמר רבא: מאי טעמא דרבי נתן אליבא דבית הלל (או זכר או נקבה, ולא
מברייתא עולם יליף ולא ממשנה)?
שנאמר: [ישעיהו מה, יח: כי כה אמר ה' בורא השמים הוא האלקים, יצר הארץ ועשה הוא כוונה] לא תהו בראה
(לא ברא עולמו לתוהו, אלא) לשבת (להיות עסוקים ביישובו של עולם) יצרה [אני ה' ואין עוד], והא
עבד לה שָׁכַת.

איתמר: היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר:
רבי יוחנן אמר: קיים פריה ורביה,
וריש לקיש אמר: לא קיים פריה ורביה.
רבי יוחנן אמר: קיים פריה ורביה - דהא הווי ליה!
וריש לקיש אמר: לא קיים פריה ורביה: גר שנתגייר כקטן שנולד
דמי.

ואזדור לטעמייהו, דאיתמר: היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים
ונתגייר: רבי יוחנן אמר: אין לו בכור לנחלה (בן בכור שיוולד לו משיתגייר
אינו נוטל פי שנים), דהא הווי ליה ראשית אוננו!
וריש לקיש אמר: יש לו בכור לנחלה: גר שנתגייר כקטן שנולד
דמי.

וצריכא: דאי אשמעינן בההיא קמיתא - בההיא קאמר רבי יוחנן
משום דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו (בני נח - בני פריה ורביה נינהו
דכתיב 'ויאמר להם פרו ורבו' (בראשית ט, א)) אבל לענין נחלה, דלאו בני נחלה נינהו
(בנכדיותן לאו בני דין נחלה נינהו: דבת כבן ובכור כפשוטו, אבל ירושה נהגא בהו, כדאמרין בקדושין (יח, א)
'עובד כוכבים יורש אביו דבר תורה'), אימא מודי ליה לריש לקיש; ואי איתמר
בהא - בהא קאמר ריש לקיש, אבל בההיא אימא מודה ליה לרבי
יוחנן - צריכא.

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: (מלכים ב, כ"ב) בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן
בלאדן (אלמא בני מיקרו!) מלך בבל [ספרים ומנחה אל חזקיהו, כי שמע כי חלה חזקיהו].
אמר ליה: בהיותן עובדי כוכבים אית להו חיים (מתייחסין אחרי אביהם);
נתגיירו - לית להו חיים (מראשונים, דכקטן שנולד דמי).
אמר רב: הכל מודין בעבד שאין לו חיים, דכתיב [בראשית כב, ה:] ויאמר אברהם
אל נערי [שבו לכם פה עם החמור [ואני והנער נלכה עד כה, ונשתחוה ונשובה אליכם] - עם הדומה
לחמור (אליעזר עבד אברהם הוה)].

מיתיבי: ' [שמואל ב ט, י:] ועבדת לו את האדמה אתה ובניך ועבדיך והבאת, והיה לבן אדניך לחם ואכלו,
ומפישת בן אדניך יאכל תמיד לחם על שלחני] ולציבא (עבד כנעני של מפיבושת הוה) חמשה עשר בנים
ועשרים עבדים [אם כן מתייחסים לבנים אצל עבד כנעני]?!
אמר רב אחא בר יעקב: כ'פר בן בקר' [## המלה 'בן' כאן אינה לשון
יוצא חלציו ודאים וברורים, כשם שאצל פרים אין האב ידוע - בעדר שבה הרביה
טבעית].

אי הכי - הכא [בבראדך] נמי [ומדוע לא תירצו ככה]!
שאני התם, דיחסינהו בשמייהו ובשמא דאבוהון (שהזכיר שמו [ושמו] של אביו
בלאדן בן בלאדן, אלמא בני איקרו), והכא לא מפרש (אבל הכא לא הזכירו בשמותן).
ואיבעית אימא: יחסינהו בדוכתא אחרייתי באבוהון ובאבא
דאבוהון, דכתיב [מלכים א טו, יח:] ויקח אסא את כל הכסף והזהב הנותרים באוצרות בית ה', ואת אוצרות
בית מלך ויתנם ביד עבדיו [וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן טברימון בן חזיון מלך ארם היושב
בדמשק לאמר].

איתמר: היו לו בנים ומתו: רב הונא אמר: קיים פריה ורביה;
רבי יוחנן אמר לא קיים.
רב הונא אמר 'קיים', משום דרב אסי, דאמר רב אסי: אין בן דוד
בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף, שנאמר [ישעיהו נ, טז:] כי לא לעולם אריב ולא לנצח
אקצוף [כי רוח מלפני יעטוף [ונשמות אני עשיתי] (כלומר: טעמא דפריה ורביה - משום דרב אסי, והאי - כיון
דנטלו על ידו מנשמות שבאותו אוצר ששמו גוף - הרי קיים מצות פריה ורביה)].

ורבי יוחנן אמר: לא קיים פריה ורביה: 'לשבת יצרה' בעינן, והא ליכא!

[## וכי יש דבר אחר שאדם יצא ידי חובתו לפני שנים [כשנולדו וחיו הבנים, וחיו שנים שרות, ונהרגו או מתו] - ועכשיו 'חוזר ונייעור'?] מיתיבי:

(יבמות סב, ב)

'בני בנים הרי הן כבנים' (קא סלקא דעתא שמת הזכר או הנקבה והיה לו בן, שיצטרף עם אחות אביו או עם אחי אמו - אין אבי האב חייב עוד בפריה ורביה, וטעמא שהיה לו למת בן; הא לאו הכי לא קיים, ד'שבת' בעינן, וקשיא לרב הונא) ?!

כי תניא הריא - להשלים (כגון שלא היה לו לזקן אלא בן אחד ונשא הבן אשה והוליד בת - פטור הזקן; שהרי השלים זה את חובתו! אבל אי הוה ליה מעיקרא זכר ונקבה ואפילו מתו בלא בנים - קיים פריה ורביה).

מיתיבי 'בני בנים הרי הם כבנים'; מת אחד מהם או שנמצא סריס - לא קיים פריה ורביה! תיובתא דרב הונא! תיובתא.

בני בנים הרי הם כבנים:

סבר אביי למימר: ברא לברא וברתא לברתא, וכל שכן ברא לברתא, אבל ברתא לברא לא.

אמר ליה רבא: 'לשבת יצרה' בעיא, והא איכא!

דכולי עלמא (בין לאביי בין לרבא) מיהת תרי מחד (והשני מת בלא בנים) - לא (לא קיים הזקן פריה ורביה).

ולא? והא אמרי ליה רבנן לרב ששת: נסיב איתתא ואוליד בני!, ואמר להו: בני ברתא - בני ניהו!

התם - דחויי קמדחי להו; דרב ששת אי עקר מפירקיה דרב הונא (שהיה מאריך בדבריו וצריכים למי רגלים ומעמידים עצמן ונעקרים, כדתיא בבכורות (מב, ב)).

אמר ליה רבה לרבא בר מארי: מנא הא מילתא דאמור רבנן 'בני בנים הרי הן כבנים' (אבני בתו קאי, דבן בנו פשיטא לן)? : אילימא מדכתיב

[בראשית לא, מג: ויען לבן ויאמר אל יעקב:] הבנות בנותי והבנים בני [והצאן צאני וכל אשר אתה ראה לי הוא; ולבנתי מה אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו] - אלא מעתה 'והצאן צאני' ?

הכי נמי!

אלא 'דקניית מינאי' ? הכא נמי דקניית מינאי!

אלא מהכא: (דברי הימים א, ב, כא) ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד [והוא לקחה, והוא בן ששים שנה] ותלד לו את שגוב; וכתב [שופטים ה, יד: מני אפרים שרשם בעמלק אחריק בנימין בעממין] מני מכיר ירדו מחוקקים [ומזבולן משכים בשבט ספר] (ולא מצינו למימר מבני בניו אלא מבני בתו); וכתב (קרא אחרינא): [תהלים סט, תהלים קח, ט: לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי] יהודה מחוקקי (ולא משכחת לה דליתו מתוריהו אלא הכי דנפקו מחוקקים מחצרון מבתו של מכיר - אלמא בני בתו כבניו).

מתניתין (דקתני אלא אמר כן כו' הא אם יש לו יבטל) דלאו כרבי יהושע, דתניא:

'רבי יהושע אומר: נשא אדם אשה בילדותו - ישא אשה בזקנותו;

היו לו בנים בילדותו - יהיו לו בנים בזקנותו, שנאמר: (קהלת יא, ו)

בבקר זרע את זרעך ולערב (לעת זקנתו) אל תנח ירך כי אינך יודע אי זה יכשר (איזה זרע יהא הגון וירא שמים ומתקיים) הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים.

דבי עקיבא אומר: למד תורה בילדותו - ילמוד תורה בזקנותו;

היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו שנאמר:

'בבקר זרע את זרעך וגו'.

אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת

עד אנטיפרס (בין העיירות הללו היו כולם) וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא

נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שקמם (שנשתכחה תורה) עד שבא רבי

עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם: רבי מאיר, ורבי יהודה,

ורבי יוסי, ורבי שמעון, ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו

תורה אותה שעה.

תנא: 'כולם מתו מפסח ועד עצרת.'

אמר רב חמא בר אבא ואיתימא רבי חייא בר אבין: כולם מתו מיתה רעה.

מאי היא?

אמר רב נחמן: אסכרה.

אמר רב מתנא: הלכה כרבי יהושע.

אמר רבי תנחום אמר רבי חנילאי: כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה, בלא שמחה, דכתיב [דברים יד, כו]: ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך; ואכלת שם לפני ה' אלקיך] ושמחת אתה וביתך (ביתך: אשה);
בלא ברכה - דכתיב [יחזקאל מד, ל]: וראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל מכל תרומותיכם - לכהנים יהיה; וראשית ערסותיכם תתנו לכהן] להניח ברכה אל ביתך;
בלא טובה - דכתיב [בראשית ב, יח]: ויאמר ה' אלקים] לא טוב היות האדם לבדו [אעשה לו עזר כנגדו].

במערכא אמרי: בלא תורה בלא חומה:
בלא תורה - דכתיב (איוב ו, יג) האם אין עזרתי בי (אשתי, דכתיב עזר כנגדו (בראשית ב, יח)) - (מיד) ותושיה נדחה ממני (שצריך לעסוק בצרכי ביתו ותלמודו משתכח);
בלא חומה - דכתיב [ירמיהו לא, כא]: עד מתי תתחמקין הבת השובבה: כי ברא ה' חדשה בארץ:] נקבה תסובב גבר.

רבא בר עולא אמר: בלא שלום, דכתיב (איוב ה, כד) וידעת כי שלום אהלך (בזמן שיש לך אהל, ואין אהל אלא אשתו, שנאמר שובו לכם לאהליכם [דברים ה, כו]) ופקדת נוך ולא תחטא.
אמר רבי יהושע בן לוי: כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה (בתשמיש בעת עונתה) נקרא חוטא, שנאמר וידעת כי שלום אהלך (שלימה ביראת שמים) [ופקדת נוך ולא תחטא];
ואמר רבי יהושע בן לוי: חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך (משום שמתאוה לו באותה שעה יותר), שנאמר וידעת כי שלום אהלך וגו' הא - מהכא נפקא? מהתם נפקא: [בראשית ג, טז]: אל האשה אמר: הרבה ארבה עצבונך והרנך; בעצב תלדי בנים] ואל אישך תשוקתך (תאותך) [והוא ימשל בך] - מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שהוא יוצא לדרך.
אמר רב יוסף: לא נצרכה אלא סמוך לווסתה ([אף על גב] דאמור רבנן (שבועות דף יח): חייב אדם לפרוש מאשתו וכו', ואפילו הכי כשיוצא לדרך יפקדנה).
וכמה?

אמר רבא: עונה (אם רגילה לראות ביום - אסורה כל היום, ואם רגילה לראות בלילה - אסורה כל הלילה); והני מילי לדבר הרשות (דחייב לפוקדה כי אזל לדבר הרשות) אבל לדבר מצוה מיטרידי (אבל לדבר מצוה - לא, משום דטריד במצוה; אי נמי מיטריד בתשמיש ויבטל ממצוה).

תנו רבנן: 'האזהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו' (דזילותא דאיתתא קשה מדגברא) והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן - עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך; האזהב את שכיניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו (גיעגועי אדם רבין על אחותו יותר מן אחיו ומתוך כך נמצא מחבב את אשתו)

(יבמות סג, א)
והמלוה סלע לעני בשעת דחקו - עליו הכתוב אומר: (ישעיהו נח, ט) אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני [אם תסיר מתוך מוטה שלח אצבע ודבר און] (לעיל מיניה כתיב 'כי תראה ערום וכסיתו' - היינו דוחק העני, 'ומבשרך לא תתעלם' [ישעיהו נח, ז] - היינו אוהב את שכניו שהן כקרוביו, ומקרב את קרוביו, ונושא בת אחותו).

סימנים: אשה וקרקע עזר זאת שתי הברכות תגרי פחתי:
אמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו אשה - אינו אדם, שנאמר (בראשית ה, ב) זכר ונקבה בראם [ויברך אתם] ויקרא את שמם אדם [ביום הבראם].
ואמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם שנא' (תהלים קטז, טז) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם.
ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב [בראשית ב, יח]: ויאמר ה' אלקים: לא טוב היות האדם לבדו [אעשה לו עזר כנגדו] - זכה עוזרתו לא זכה כנגדו (חלוקה עליו וסותרת דבריו).
ואיכא דאמרי: רבי אלעזר רמי: כתיב 'כנגדו', וקרינן 'כניגדו': זכה כנגדו, לא זכה מנגדתו (מדלא כתיב יו"ד - לשון נגד, דמלקות).

אשכחיה רבי יוסי לאליהו. אמר ליה: כתיב: 'אעשה לו עזר' - במה אשה עוזרתו לאדם?
אמר ליה: אדם מביא חיטין - חיטין כוסס (בתמיה)? פשתן - פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?

ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב [בראשית ב, כג: ויאמר האדם:] זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי [לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת]? ('זאת הפעם') מלמד (מכלל דפעמים אחרים שמש ולא עלו בדעתו) שבא אדם על כל בהמה וחייה ולא נתקרה דעתו עד שבא על חוה.

ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב [בראשית יב, ג: ואברהם מברכך ומקללך אחר] ונברכו בך כל משפחות האדמה? - אמר ליה הקב"ה לאברהם: שתי ברכות טובות (כמו 'מברך את הגפן' (כלאים פ"ז מ"א)) יש לי להברוך בך: רות המואביה ונעמה העמונית (יצאו מהם מלכים ונביאים: נעמה אמו של רחבעם, ויצא ממנה חזקיה ואסא ויהושפט דהוו צדיקים גמורים, וישעיהו הנביא, דאמר מר: אמוץ ואמציה אחים הוו (מגילה דף יב, ב)).
'כל משפחות האדמה' - אפילו משפחות הדרות באדמה אין מתברכות אלא בשביל ישראל;

[בראשית יח, יח: ואברהם - היו יהיה לגוי גדול ועצום; ונברכו בו] כל גויי הארץ - אפילו ספינות הבאות מגליא [צרפת] לאספמיה [ספרד, שאינן באות לארץ ישראל] - אינן מתברכות אלא בשביל ישראל.

ואמר רבי אלעזר: עתידים כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע (יניחו אומנותם לעסוק בחריש ובקציר), שנאמר (יחזקאל כז, כט) וירדו מאניותיהם (לשון ירידת עניות) כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים על הארץ יעמדו.

ואמר רבי אלעזר: אין לך אומנות פחותה מן הקרקע, שנאמר 'וירדו'.

רבי אלעזר חזיא לההיא ארעא דשדי ביה כרבא (זרע כרוב; לישנא אחרינא 'כרבא' = 'חרישה', כמו 'כרוב ותני' (ב"ב דף יב, א) 'כמה דמסיק תעלא מבי כרבא' (נדה סה, ב)) לפותיא (לרוב הערוגה); אמר ליה: אי תשדיה לאורכיך (כלומר: אפילו תחזור ותחרשנה - לא יועיל כלום לפי [בהשוואה עם] עסקא) הפוכי בעיסקא טב מינך (להרויח יותר).

רב על לביני שיבלי, חזנהו דקא נייפן (הרוח מנשבת זו בזו; 'תניפנו' לשון 'הניפי לי במניפה' (בבא מציעא פ"א, א)); אמר להו: אי נייפת איתנופי (כמה שתרצו תנופפו) - (אין תועלת בהן) הפוכי בעיסקא טב מינך (לפי [בהשוואה עם] פרקמטיא).

אמר רבא: מאה זוזי בעיסקא - כל יומא בשרא וחמרא; מאה זוזי בארעא - מילחא וחפורא (שחת ששכרה מועט ואוכל עשבים וחזיז במלח; [לשון אחר] חפורה - יק מן התבואה עד שלא הביאה שליש), ולא עוד אלא מגניא ליה אארעא (משכבת אותו על הארץ לשמור כל הלילה) ומרמיא ליה תיגרי (בשבילה מתקוטט עם בני אדם).

אמר רב פפא: זרע (תבואה לאכילת ביתך) ולא תזבין (לא תקנה תבואה מן השוק); אף על גב דכי הדדי נינהו (אפילו חיטין בזול וקרקען אינו חשוב ואין לך שכר לפי השעה) - (אפילו הכי) הני מברכין (מתברכין: ברכה מצויה בדבר שאין לוקח בדמים ואין כלה מהר) (ברכה: פלישון בלע"ז); זבין (מכור כלי תשמישך והשתמש בדמים בפרקמטיא) ולא תיזול (קודם שתבא לידי עניות); הני מילי ביסתרקי (כלי הבית: טאפי"ט בלע"ז), אבל גלימא (שהיא להתכבד בלבישתה לא ימכור) - (דלמא כי הדר בעי לה) לא מיתרמיא ליה (הגונה כמותה); טום (תרגום של 'סתום', כמו סתום פלשתים (בראשית כו, טו) 'שומיון פלשתאי') ולא תשפיץ (אם יש לך חור קטן בכותל רעוע - סתום אותו מיד, ולא תרחיב בנקב לשפץ בו טיט ולבנים הרבה ליפותו), שפויץ (שפויץ: פלשטי"ר בלע"ז; ואם בעל נפש אתה להנאות בנייניך - הרחב הנקב ושפציהו להיות יפה) ולא תיבני (לא תפיל את כל הכותל ותבנהו): שכל העוסק בבנין מתמסכן; קפויץ זבין ארעא, מתון נסיב איתתא (המתן עד שתבדוק מעשיה שלא תהא רעה וקנטרנית); נחית דרגא נסיב איתתא (לא תקח אשה חשובה ממך שמא לא תתקבל עליה), סק דרגא בחר שושבינא (אוהב טוב: בחר לך אדם חשוב [פסרוי] להדבק אחריו).

אמר רבי אלעזר בר אבינא: אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל (ליראם כדי שיחזרו בתשובה), שנאמר (צפניה ג, ח) הכרתי גוים נשמו פנותם החרבתי

חוצותם [מבלי עובר; נצדו עריהם מבלי איש מאין יושב]; וכתב (צפניה ג,ז) אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר [ולא יכרת מעונה כל אשר פקדתי עליה; אכן השכימו השחיתו כל עלילותם].

רב הוה מיפטר מרבי חייא; אמר ליה: רחמנא ליצלך ממידי דקשה ממותא.

ומי איכא מידי דקשה ממותא?

נפק דק ואשכח: (קהלת ז,כז) ומוצא אני מר ממות את האשה [אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה; טוב לפני האלקים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה].

רב, הוה קא מצערא ליה דביתהו: כי אמר לה "עבידי לי טלופחי" עבדא ליה חימצי (מין קטנית); "חימצי" - עבדא ליה טלופחי. כי גדל חייא בריה אפיך לה (היה אומר האב לבנו "אמור לאמך לעשות עדשים" והוא אומר לה "עשי חימצי" והיא עושה עדשים).

אמר ליה [רב לחייא בנו]: איעליא [עלתה, השתפרה] לך אמך!

אמר ליה [חייא לאביו]: אנא הוא דקא אפיכנא לה.

אמר ליה [רב לחייא בנו]: היינו דקא אמרי אינשי: דנפיק מינך - טעמא מלפך (פעמים שהבן מחכים את אביו! אני היה לי לעשות כן); (אבל) את לא תעביד הכי (דבר שקר הוא), שנאמר [ירמיהו ט,טז]: ואיש ברעהו יתללו ואמת לא ידברו למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו.

רבי חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו; כי הוה משכח מידי (דבר הראוי לה) - צייר ליה בסודריה ומייתי ניהלה.

אמר ליה רב: והא קא מצערא ליה למר?

אמר ליה: דינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו

(יבמות סג, ב)

מן החטא (הרהור עבירה).

מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה: (קהלת ז,כז) ומוצא אני מר ממות את האשה [אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה; טוב לפני האלקים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה].

אמר ליה: כגון מאן?

כגון אמך.

והא מתני ליה רב יהודה לרב יצחק בריה: אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה, שנאמר (משלי ה,יח) יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורך;

ואמר ליה: כגון מאן? [וענה לו אביו]: כגון אמך: מתקיף תקיפא ועבורי מיעברא במלה (נוחה לרצות ומעברת על מדותיה).

היכי דמי אשה רעה?

אמר אביי: מקשטא ליה תכא ומקשטא ליה פומא (לקלל ולגדף עד זמן סעודה כדי לצערו).

רבא אמר: מקשטא ליה תכא ומהדרא ליה גבא (שלא לאכול עמו ומצערתו).

אמר רבי חמא בר חנינא: כיון שנשא אדם אשה - עונותיו מתפקקין (נסתמין); לשון 'ויפק' כמו 'פוקקין הנקבים' (שבת קכה,ב) שנאמר (משלי יח,כב) מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה.

במערבא כי נסיב אינש איתתא אמרי ליה הכי: 'מצא' או 'מוצא'?

'מצא' - דכתיב [משלי יח,כב] מצא אשה מצא טוב [ויפק רצון מה]; 'מוצא' - דכתיב [קהלת ז,כז] ומוצא אני מר ממות את האשה [אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה טוב לפני האלהים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה].

אמר רבא: אשה רעה - מצוה לגרשה, דכתיב (משלי כב,י) גרש לך ויצא מדון וישבות דין וקלון;

ואמר רבא: אשה רעה וכתובתה מרובה - צרתה בצדה (ישא אחרת אצלה), דאמרי אינשי: בחברתה (מקבלת תוכחה יותר) ולא בסילתא (קוקן).

ואמר רבא: קשה אשה רעה כיום סגרייר (יום ברד ורוח) שנאמר (משלי כז,טו) דלף טורד ביום סגרייר ואשת מדינים נשתוה (דלף טורד וגו' ואשת מדינים נשתוה - שוין הן).

ואמר רבא: בא וראה כמה טובה אשה טובה וכמה רעה אשה רעה: כמה טובה אשה טובה, דכתיב: מצא אשה מצא טוב: אי בגוה משתעי קרא - כמה טובה אשה טובה שהכתוב משבחה; אי בתורה משתעי קרא - כמה טובה אשה טובה נמשלה בה! כמה רעה אשה רעה - דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה: אי בגוה משתעי קרא - כמה רעה אשה רעה שהכתוב מגנה; אי בגיהנם משתעי קרא - כמה רעה אשה רעה שגיהנם נמשלה בה.

[ירמיהו י"א: לכן כה אמר ה'] הנני מביא רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה [וזעקו אלי ולא אשמע אליהם]: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה: זו אשה רעה וכתובתה מרובה. [איכה א', ד: נשקד על פשעי בידו ישתרגו עליו על צוארי, הכשיל כחי:] נתנני ה' בידי לא אוכל קום; אמר רב חסדא אמר מר עוקבא בר חייא: זו אשה רעה וכתובתה מרובה. במערבא אמרו: זה שמזונותיו תלויין בכספו (שאין לו זריעה בקרקע: דכל שעה מיצר ודואג שמא תייקר התבואה או ינעלו שערי שבר).

(דברים כח, לב) בניך ובנותיך נתונים לעם אחר [ועיניך ראות וכלות אליהם כל היום ואין לאל ידך]: אמר רב חנן בר רבא אמר רב: זו אשת האב. [דברים לב, כא: הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם] בגוי נבל אכעיסם: אמר רב חנן בר רבא אמר רב: זו אשה רעה וכתובתה מרובה. רבי אליעזר אומר: אלו הצדוקים, וכן הוא אומר [תהלים י"ד, א: למנצח לדוד] אמר נבל בלבו אין אלהים [השחיתו התעיבו עליה אין עשה טוב] (מי שאמר אין אלהים קרי נבל). במתניתא תנא: אלו אנשי ברבריא ואנשי מרטנאי שמהלכין ערומים בשוק; שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום.

רבי יוחנן אמר: אלו חברים (פרטיים רשעים ומבזין, ואינם מכירים כבודם של ישראל). אמרו ליה לרבי יוחנן: אתו חברי לבבל שגא (כפף) נפל (מרוב צער שהיו בני הישיבה מסורים בידם). אמרו ליה: מקבלי שוחדא (לבטל גזירתא)! תריץ יתיב (ושמח). גזרו על שלש מפני שלש (אמר להם מפני שלשה עבירות שהיו ביד בני בבל): גזרו על הבשר (שלא יאכלו בשר שחוטת) מפני המתנות (אמר להם מפני עבירה שבידם: שהיו גוזלים מתנות כהונה: זרוע ולחיים וקיבה); גזרו על המרחצאות מפני הטבילה (שלא היו זהירין בה); קא מחטטי שכבי (מוציאים הנקברים מקבריהם) מפני ששמחים ביום אידם (באה עליהם זו הגזרה להתאבל בה), שנאמר [שמואל א' יב, טו: ואם לא תשמעו בקול ה' ומריתם את פי ה'] והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם (ואבותם כבר מתו). אמר רבה בר שמואל (ומה מכה יש בהן, אלא): זו חטוטי שכבי, דאמר מר: בעון חיים - מתים מתחטטין.

אמר ליה רבא לרבה בר מארי: כתיב [ירמיהו ח, ב: ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים, אשר אהבו ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם, ואשר דרשום, ואשר השתחוו להם] לא יאספו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו; וכתיב [ירמיהו ח, ג:] ונבחר מות מחיים [לכל השארית הנשארים מן המשפחה הרעה הזאת בכל המקומות הנשארים אשר הדחתים שם נאם יקוק צבאות] (בתריה דההוא קרא, דהואיל ואין ניתנים לקבורה - היאך יבחרו החיים למות). אמר ליה: (האי) נבחר מות לרשעים שלא יחיו בעולם הזה, ויחטאו ויפלו בגיהנם (לא קאמר שיהיו הן בוחרין מות מחיים, אלא נביא הוא דקאמר להו: מוטב להן לרשעים שימותו ממה שיחטאו ויחיו).

כתוב בספר בן סירא: אשה טובה - מתנה טובה לבעלה; וכתיב: טובה בחיק ירא אלהים; תנתן אשה רעה צרעת לבעלה. מאי תקנתיה? - יגרשנה ויתרפא מצרעתו; אשה יפה - אשרי בעלה, מספר ימיו כפלים (כלומר: שמח בחלקו, ודומה לו כאילו ימיו כפלים). העלם עיניך מאשת חן (של אחריים) פן תלכד במצודתה; אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה. רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה (המוכר בשמים לנשים להתקשט בהן, ומצוי בו ניאוף, ובא בעלה ופצעו).

כניצוץ מבעיר גחלת (כן יצרו מבעירו) ככלוב (קן עופות) מלא עוף - כן
 בתיים מלאים מרמה.
 אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום: שמא מחר בא (מחר מת ואיננו
 בעולם ולא יראה אותה דאגה שהוא מיצר וירא ודואג עליה) ואיננו נמצא מצטער (אתמול)
 על העולם שאין שלו.
 מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך.
 רבים יהיו דורשי שלומך - גלה סוד לאחד מאלף.

אמר רבי אסי: אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף (פרגוד
 שחוצץ בין שכינה למלאכים, ושם רוחות ונשמות נתונות שנבראו מששת ימי בראשית העתידות להנתן בגופים
 העתידים להבראות) שנאמר: [ישעיהו נ, ט:ז] כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף] כי רוח מלפני יעטוף
 (הגאולה) ונשמות אני עשיתי. (יעטוף - לשון עכבה, כדכתיב (בראשית ל, מב) והיה העטופים ללבן ורישיה
 משתעי בגאולה: כי לא לעולם אריב וגו')

תניא: רבי אליעזר אומר: כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו
 שופך דמים, שנאמר (בראשית ט, ו) שופך דם האדם באדם דמו ישפך [כי בצלם אלקים עשה את
 האדם], וכתוב בתורה (פסוק ז) ואתם פרו ורבו [שרצו בארץ ורבו בה].
 רבי יעקב אומר: כאילו ממעט הדמות, שנאמר [בראשית ט, ו: שפך דם האדם באדם דמו
 ישפך] כי בצלם אלהים עשה את האדם וכתוב בתורה [פסוק ז:] ואתם פרו [ורבו שרצו בארץ ורבו
 בה] (בתורה דתרייהו כתיב, הלכך כמו שעשה שתייהו הוא).

בן עזאי אומר: כאילו שופך דמים וממעט הדמות שנאמר ואתם פרו
 ורבו.

אמרו לו לכן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין
 נאה דורש - ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים!!
 אמר להן בן עזאי: ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה? אפשר לעולם
 שיתקיים על ידי אחרים!

תניא אידך: רבי אליעזר אומר: כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים שנאמר
 שופך דם האדם וסמך ליה 'ואתם פרו' וגו'
 רבי אלעזר בן עזריה אומר: כאילו ממעט הדמות.
 בן עזאי אומר וכו' אמרו לו לכן עזאי יש נאה דורש וכו'

תנו רבנן: (במדבר י, לו) ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל

(יבמות סד, א)

מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות
 מישראל: הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה
 לא עסק בפריה ורביה - לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק
 מישראל?

[האם הברייתא הזאת חולקת על המשנה אבות פ"ג מ"ג ומ"ד? אולי: על יחידים
 שורה, אך על צבור כצבור "ישראל" - לא שורה אלא ב- 22000
 אבא חנן אמר משום רבי אליעזר: חייב מיתה, שנאמר [במדבר ג, ד: וימת נדב
 ואביהוא לפני ה' בהקרבתם אש זרה לפני ה' במדבר סיני] ובנים לא היו להם [ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן
 אביהם]; הא היו להם בנים - לא מתו.
 אחרים אומרים: גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [בראשית יז, ו: והקמתי
 את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדרתם לברית עולם] להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו; בזמן
 שזרעך אחריו - שכינה שורה; אין זרעך אחריו - על מי שורה? על
 העצים ועל האבנים!
 [## רמז לעבודה זרה?]

משנה:

נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה - אינו רשאי לבטל (אלא או
 יגרשנה או ישא אחרת עמה);
 גירשה - מותרת לינשא לאחר (ולא אמרינן עקרה היא, דשמא הראשון לא זכה ליבנות
 ממנה), ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים;
 ואם הפילה - מונה משעה שהפילה.

גמרא:

תנו רבנן [תוספתא מסכת יבמות (ליברמן) פרק ח הלכה ה]: 'נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה - יוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה להכנות ממנה; אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר: [בראשית טז, ג]: ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען [ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה] (בא על הגר) - (והא' דלא נסיב לה בהנך שני קמאי עד שלא בא לארץ כנען שהיו שנים מרובות בפדן ארם) ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המניין (דלמא משום עון חוצה לארץ הם עקורים); לפיכך (הואיל וקא חזינן שאין ישיבת חוצה לארץ מן המניין - דתלינן בכל דבר המונע מן ההריון) - חלה הוא או שחלתה היא או שניהם חבושים בבית האסורים - אין עולין לו מן המניין.

אמר ליה רבא לרב נחמן: ולילף מי צחק (ששהה עשרים שנה ולא נשא אחרת), דכתיב (בראשית כה, כ) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה [בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה] וכת'ב [בראשית כה, כו]: ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם!?

אמר ליה: יצחק עקור היה (וידוע שמחמת עצמו הוא; ולקמן נפקא לן דעקור היה). אי הכי - אברהם נמי עקור היה (כדאמרין לקמן והיכי ילפת מיניה)? ההוא (כלומר יצחק - עקור היה, משום הכי לא נסיב אחריתי; וקרא ד'יצחק בן ששים שנה' [בראשית כה, כו]) - לא יתירא הוא, דתימא להכי כתביה רחמנא: למיגמר מיניה שהיית עשרים שנה, דההוא מיבעי ליה לכדריבי חייא בר אבא (אבל 'מקץ עשר שנים' דאברהם [בראשית טז, ג] - אף על גב דעקור הוא - ילפינן מיניה; דאי לאו לדרשא - למאי הלכתא קאשמעינן קרא [בראשית טז, ג] 'מקץ עשר שנים')? דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: למה נמנו שנותיו של ישמעאל? כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב (לידע שנותיו של יעקב: בן כמה שנים היה כשהלך לבית עבר וכשעמד על הבאר; ובשלהי גמרא דמגילה (יז, א) מפרש לה; והא קרא ד'יצחק בן ששים שנה' [בראשית כה, כו] מיייתי ליה התם, דילפינן מיניה דגדול תלמוד תורה מכיבוד אב ואם: שכל אותן שנים שהיה יעקב בבית עבר - לא נענש עליהם).

אמר רבי יצחק: יצחק אבינו עקור היה שנאמר (בראשית כה, כא) ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו [כי עקרה הוא; ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו]; 'על אשתו' לא נאמר אלא 'לנכח' - מלמד ששניהם עקורים היו.

אי הכי - 'ויעתר לו'? (בשלמא אי אמרת תפלת יצחק - על אשתו היתה, היינו דכתיב 'ויעתר לו', כמו שהיה מתפלל עליה 'ותהר רבקה אשתו' [בראשית כה, כא]; אלא אי אמרת על עצמו היה מתפלל, ו'לנכח אשתו' משמע ששניהם היו צועקים זה מול זה - ויעתר להם מיבעי ליה!?) לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע (א"נ דומה תפלתו, שהיה צדיק בן צדיק, לתפלתו שהיתה צדקת בת רשע; לפיכך תלה בו הכתוב).

אמר רבי יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים.

אמר רבי יצחק: למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר (עתר: פל"א בלע"ז) [קלשון]? - מה עתר זה מהפך התבואה ממקום למקום כך תפלתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות.

אמר רבי אמי: אברהם ושרה טומטמין היו, שנאמר [ישעיהו נא, א]: שמעו אלי רדפי צדק, מבקשי ה' הביטו אל צור

(יבמות סד, ב)

חוצבתם (נעשה לו זכרות) ואל מקבת בור נוקרתם (נעשה לה נקבות כמו 'אני קרתי ושתיתי מים' [ישעיהו לז, כה]) וכת'ב (ישעיהו נא, ב) הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם [כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו].

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: שרה אמנו אילונית היתה, שנאמר (בראשית יא, ל) ותהי שרי עקרה אין לה ולד - אפילו בית ולד אין לה. ('אין לה ולד' קרא יתירא הוא, דהא כתיב 'עקרה').

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: לא שנו (דשוהה עשר שנים) אלא בדורות הראשונים ששנותיהן מרובות, אבל בדורות האחרונים ששנותיהן מועטות - שתי שנים ומחצה כנגד שלשה עיבורים (כ"ז חדשים לימי הולד וחדש לכל עיבור ועיבור לימי טומאה וטהרה דאשה מתעברת סמוך לוסתה).

רבה אמר רב נחמן: שלש שנים, כנגד שלש פקידות, דאמר מר: בראש השנה נפקדו שרה רחל ורחל (שהקב"ה פוקד העקרות לשמוע תפלתן בראש השנה וגזר עליהן הריון).

אמר רבה: ליתנהו להני כללי (דקאמר: כל דורות של עכשיו שתי שנים ומחצה שהייתן): מכדי מתניתין - מאן תקיין? רבי! והא בימי דוד אימעוט שני, דכתיב (תהלים צי) 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה' [ואם בגבורת שמונים שנה ורבהם עמל ואין כי גז חיש ונעפה].
והאי 'שמא לא זכה להבנות הימנה' - ודלמא איהי דלא זכיא (ולא תטול כתובה)?
איהי - כיון דלא מפקדא אפריה ורביה - לא מיענשה (לא איכפת לה ולא ענש לה קודשא בריך הוא על עונותיה).

איני (אמתניתין פריך דקתני 'ישא אחרת' - שמא לא זכה להבנות ממנה ויזכה להבנות מן השניה)! והא אמרו ליה רבנן לרבי אבא בר זבדא: נסיב איתתא ואוליד בני!
ואמר להו: אי זכאי - הו לי מקמייתא!
התם דחוי קא מדחי להו לרבנן, דרבי אבא בר זבדא איעקר מפרקיה דרב הונא; רב גידל איעקר מפרקיה דרב הונא; רבי חלבו איעקר מפרקיה דרב הונא; רב ששת איעקר מפרקיה דרב הונא; רב אחא בר יעקב אחדתיה [אחזה אותו] סוסכינתא (חולי מעוצר השתן, ואדם נעקר הימנו); תליוה בארזא דבי רב ונפק מיניה כהוצא ירקא (ירוק ככף תמר).
אמר רב אחא בר יעקב: שיתין סבי הוינא וכולהו איעקור מפרקיה דרב הונא לבר מאנא, דקיימי בנפשאי (קהלת יב) [כי בצל החכמה בצל הכסף; ויתרון דעת] החכמה תחיה בעליה.

גירשה - מותרת [לינשא לאחר, ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים]:
שני אין, שלישי לא (דהוחזקה עקרה)! מתניתין מני? רבי היא, דתניא:
'מלה הראשון ומת, שני ומת: שלישי לא תמול - דכרי רבי; רבן שמעון בן גמליאל אומר: שלישי תמול, דביעי לא תמול.'
והתניא איפכא?

הי מינייהו אחריניתא (איזו מהמשניות נשנית אחרונה דנסמך עלה אמלתא דמר ודמר? דכל חד וחד הדר משיטתיה קמייטא ונקט שיטתיה דחבריה, ובתרייתא עיקר, דהדור בהו מקמייתא)?
תא שמע: דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מעשה בארבע אחיות בצפורי שמלה ראשונה ומת, שניה ומת, שלישית ומת;
רביעית באת לפני רבן שמעון בן גמליאל. אמר לה 'אל תמולי' (אלמא מתניתא קמייטא - אחרינתא, דהאי מעשה בסוף ימיו של רשב"ג הוה מדקא מסהיד עליה רבי יוחנן שהיה אמורא וסוף התנאים והוא ראה את המעשה).

ודלמא אי אתיא שלישית נמי הוה אמר לה?
אם כן מאי אסהדותיה דרבי חייא בר אבא?
ודלמא הא קא משמע לן: דאחיות מחזקות (דכי היכי דאשה מוחזקת בשלש פעמים - כך היא מוחזקת בשלש אחיותיה)!

אמר רבא: השתא דאמרת 'אחיות מחזקות' - לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין (חולין) ולא ממשפחת מצורעים, והוא דאתחזק תלתא זימני.

מאי הוה עלה?

כי אתא רב יצחק בר יוסף - אמר: עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דמעון ביום הכפורים שחל להיות בשבת, ומלה ראשונה ומת, שניה ומת, שלישית באה לפניו. אמר לה: לכי ומולי!
אמר ליה אביי: חזי דקשרית איסורא (שאם חזקה בשני פעמים והשלישי ניתן לדחות ממנה - הויא מילה שלא בזמנה, ואינה דוחה את השבת) וסכנתא (סכנת נפשות)!
סמך עלה אביי (על הא דרב יצחק דאמר משמיה דרבי יוחנן בתלת זימני הוה דהויא חזקה), ואזל נסבה לחומה ברתא דאיסי בריה דרב יצחק בריה דרב יהודה, דנסבה רחבא דפומבדיתא ושכיב, רב יצחק בריה דרבה בר בר חנה ושכיב, ונסבה הוה ושכיב.

אמר רבא: ומי איכא דעביד עובדא [## לפעמים בגמרא במשמעות: נסיון מדעי] בנפשיה (בסכנת נפשו) כי האי!

והא איהו דאמר: אבין דסמכא (מה שאמר אבין משום רבי יוחנן יש לסמוך עליו), יצחק סומקא לאו בר סמכא: אבין ישנו בחזרה (חוזר על תלמודו; לשון אחר: מצוי כל שעה לפני רבי יוחנן ואם חזר בו רבי יוחנן משום דבר שאמר תחלה שומע אבין וחוזר גם הוא בו), יצחק סומקא אינו בחזרה (אבל רב יצחק אינו מצוי לפניו, ופעמים ששמע דבר מרבי יוחנן ולמחר חזר בו רבי יוחנן והוא אינו יודע)! ועוד: אימר דפליגי לענין מילה, בנישואין מי פליגי?

אין! והתניא [תוספתא שבת (ליברמן) פרק טו הלכה ח]: 'ניסת לראשון ומת, לשני ומת, לשלישי לא תנשא - דברי רבי; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לשלישי תנשא, לרביעי לא תנשא.'

בשלמא גבי מילה - איכא משפחה דרפי דמא [שהדס אינו נקרא יפה] ואיכא משפחה דקמיט דמא [שהדס נקרא יפה], אלא נישואין מאי טעמא? אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרב הונא: מעין גורם. ורב אשי אמר: מזל גורם.

מאי בינייהו? איכא בינייהו דאירסה (השלישי) ומית; אי נמי (דנסבה וסלק לדיקלא) דנפל מדיקלא ומית (למאן דאמר 'מעין גורם' לא הוחזקה זו, שהרי מעינה לא גרם לו שימות, שהרי לא מת מחולי).

אמר ליה רב יוסף בריה דרבא לרבא: בעי מיניה מרב יוסף: 'הלכה כרבי' ? ואמר לי: אין!; (ופעם אחרת שאלתיו) 'הלכה כרבן שמעון בן גמליאל' ? ואמר לי: אין! אחוכי אחיך בי (וכמדומה אני ששחק בי)! אמר ליה: לא (לא שיחק בך), סתמי היא (סתומות של משנה הן: יש שסתמה כרבן שמעון בן גמליאל ויש שסתמה כרבי, דאיכא מילתא דמחזקין לה בתרי זימני ואיכא מילתא דבעינן תלתא זימני, ומשום הכי פשט לך כמר וכמר - כסתומים), ופשיט לך: נישואין ומלקיות - כרבי; וסתות ושור המועד - כרבן שמעון בן גמליאל. נישואין - הא דאמרן (דסתם לן תנא דידן כרבי דקתני 'דשאי השני' - שני אין, שלישי לא); מלקיות - דתנן [סנהדרין פ"ט מ"ה]: 'מי שלקה ושנה - בית דין כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שתהא כריסו נבקעת' (אם חזר וחטא בשלישית דמחזקין ליה ברשיעא מתרי זימני שלקה).

וסתות - דתנן [נבה פ"ט מ"י]: 'אין האשה

(יבמות סה, א)

קובעת לה וסת עד שתקבענה שלש פעמים (לסמוך עליה להיות דייה שעתה, דתנן (נדה דף פ"א מ"א, דף ב,א) 'כל אשה שיש לה וסת דייה שעתה' ולא מטמאין לה למפרע מעת לעת; ועוד: דאם קובעת לה וסת והגיע זמן וסתה ולא בדקה טמאה, דאורח בזמנו בא) ואין מטהרת מן הוסת עד שתעקר ממנה שלש פעמים (אפילו נעקרה פעמים: שבדקה בשני וסתות ולא ראתה ושינתה ראיתיה ליום אחר שתי פעמים - אפילו הכי מחזקין וסתה לכשיגיע, ואם לא בדקה טמאה: דאורח בזמנו בא). ושור המועד - דתנן [ב"ק פ"ב מ"ד]: 'אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו שלשה פעמים'. [הציטוט אינו מלה במלה.]

תנו רבנן: 'ניסת לראשון ולא היו לה בנים; לשני ולא היו לה בנים - לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים; נישאת למי שאין לו בנים - תצא בלא כתובה.'

איבעיא להו: נישאת לשלישי ולא היו לה בנים - מהו דליתבעוה הנך קמאי? מי מצו אמרי לה "איגלאי מילתא דאת הוא דגרמת"? או דלמא מצית אמרה להו: "השתא הוא דכחשי"? מסתברא מצית אמרה להו "השתא הוא דכחשי". איבעיא להו: נישאת לרביעי והיו לה בנים, מהו דתיתבעיה לשלישי?

אמרינן לה: 'שתיקותיך יפה מדיבוריך', דמצי אמר לה 'אנא אדעתא דהכי לא גרשתיך' (אילו הייתי יודע שאת בת בנים לא גרשתיך) (ונמצא גט בטל למפרע).

מתקיף לה רב פפא: אי איהי 'שתקא' (ואי מצי בעלה לבטולי גט בהכי כי שתק מאי הוי), אנן מי שתקינן (הא ודאי אדעתא דהכי לא גירשה)? נמצא גט בטל ובניה ממזרינן (אלא מדשתקינן - ודאי לא מצי לבטולי, דאמרינן ליה: מספיקא קא מגרשת לה, ולא איכפת לך בה, וגמרת בדעתך לגרושין)! אלא (אי איכא למפטריה - הכי פטרינן ליה) אמרינן (ליה): השתא הוא דברייתא (שחזרה להיות בריאה מחולייה).

הוא אמר מינה ("יודע אני שמחמתה הוא שאין לי בנים, ולא אתן כתובה") והיא אמרה מינה - אמר רבי אמי: 'דברים שבינו לבינה נאמנת. וטעמא מאי? היא - קיימא לה ביורה כחץ, הוא לא קים ליה ביורה כחץ. (כל שכתב זרע שאינו יורה כחץ אינה מזרעת).

אמר איהו 'איזיל אינסיב איתתא ואיבדוק נפשאי' [מהו הדין]? אמר רבי אמי: אף בזו יוציא ויתן כתובה, שאני אומר: כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה. רבא אמר: נושא אדם כמה נשים על אשתו, והוא דאית ליה למיזינינהי.

(יבמות סה, ב) הוא אמר (כשאנו באין לכופו להוציא): "אפלת בגו עשר" (הפילה בתוך עשר, ועדיין אין זמן להוציא, דתנן [פ"ו מ"ה; לעיל סד, א] 'מונה משעה שהפילה') והיא אמרה "לא אפליה" (אלא עקרה אני) [מה הדין]? אמר רבי אמי: אף בזו היא נאמנת, דאם איתא דהפילה - נפשה בעקרתה לא מחזקה.

הפילה וחזרה והפילה וחזרה והפילה - הוחזקה לנפלים (ויוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה ליבנות ממנה).

הוא אמר "אפילה תרי (ולא אוציא)" והיא אמרה "תלת"? אמר רבי יצחק בן אלעזר: עובדא הוה בי מדרשא ואמרו: היא מהימנא (וכופין אותו; ולא שהיא תובעת גירושין אלא שעלינו לכופו לקיים פריה ורביה), דאם איתא דלא אפלה - נפשה בניפלי לא מחזקה.

משנה: האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה (וטעמא מפרש בגמרא). רבי יוחנן בן ברוקה אומר: [על שניהם הוא אומר (בראשית א, כח) ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו] ומלאו את הארץ וכבשה; ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ].

גמרא: מנא הני מילי? אמר רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון: אמר קרא: (שם) ומלאו את הארץ וכבשוה: איש דרכו לכבש, ואין אשה דרכה לכבש. אדרבה: 'וכבשוה' תרתי משמע! אמר רב נחמן בר יצחק 'וכבשה' כתיב. רב יוסף אמר מהכא [בראשית לה, יא]: ויאמר לו אלהים: אני אל שדי פרה ורבה [גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצין יצאו] ולא קאמר 'פרו ורבו'.

ואמר רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון: כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע (דכתיב (ויקרא יט, יז) הוכח תוכיח: להוכיח מי שמקבל הימנו) - כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע. רבי אבא אומר: חובה, שנאמר (משלי ט, ח) אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך.

ואמר רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון: מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר [בראשית נ, טז]: ויצאו אל יוסף לאמר: אביך צוה (יעקב לא צוה אלא הם שינו מפני דרכי שלום) [לפני מותו לאמר] (שם פסוק יז) כה תאמרו ליוסף אנא שא נא [פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך; ויבן יוסף בדברם אליו]; רבי נתן אומר: מצוה, שנאמר (שמואל א טז, ב) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני [ויאמר ה'] (לשנות); עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח לה' באתי. דבי רבי ישמעאל תנא: 'גדול השלום, שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו: דמעיקרא כתיב [בראשית יח, יב]: ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה] ואדוני

זקן' (שרה אמרה לשון בזוי), **ולבסוף** (וכשגלה הקב"ה הדבר לאברהם) **כתיב** [בראשית יח, יב: ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחק שרה לאמר: האף אמנם אלד] **ואני זקנתי** (ושינה הדבר מפני השלוש).

רבי יוחנן בן ברוקה אומר: [על שניהם הוא אומר (בראשית א, כח) ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו] ומלאו את הארץ וכבשה; ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ]]
אתמר: רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי: חד אמר הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה, וחד אמר אין הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה.
תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר 'אין הלכה', דיתיב רבי אבהו וקאמר משמיה דרבי יוחנן: "הלכה (כרבי יוחנן בן ברוקה)", **ואהדרינהו רבי אמי ורבי אסי לאפיהו** (דלא אמרה רבי יוחנן מעולם, וחלקו לו כבוד ולא רצו להכחישו; רבי אבהו קרוב למלכות הוה, כדאמר בסנהדרין (דף י"א, א) ובכתובות (דף י"א, א) דמשרן אמהתא דבי קיסר רבא דעמיה מדברנא דאומתיה);
ואיכא דאמרי: **רבי חייא בר אבא** אמר, **ואהדרינהו רבי אמי ורבי אסי לאפיהו**.

אמר רב פפא: בשלמא למאן דאמר רבי אבהו אמרה - משום כבוד בי קיסר לא אמרו ליה ולא מידי, אלא למאן דאמר רבי חייא בר אבא אמרה - לימרו ליה 'לא אמר רבי יוחנן הכי'?

מאי הוה עלה?
תא שמע, דאמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אבהו אמר רבי אסי: עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דקיסרי (והיא תובעתו לגרשה לפי שלא היו לה בנים), **ואמר:** 'יוציא ויתן כתובה'; **ואי סלקא דעתא לא מפקדה - כתובה מאי עבידתה?**
דלמא בבאה מחמת טענה, כי ההיא דאתאי לקמיה דרבי אמי (ותובעתו לגרשה); **אמרה ליה:** הב לי כתובה!
אמר לה: זיל, לא מיפקדת (ואם רוצה את לצאת - אין לך כתובה)!
אמרה ליה: מסיבו דילה, מאי תיהוי עלה דהך אתתא (בזקנתה מה תהא עליה)?
אמר: כי הא - ודאי כפינן.

ההיא דאתאי לקמיה דרב נחמן. אמר לה "לא מיפקדת!"
אמרה ליה: לא בעיא הך אתתא חוטרא לידה (עץ שתשען עליו לעת זקנתה) **ומרה [מעדר] לקבורה** (ואם תמות יקברנה)?
אמר: כי הא - ודאי כפינן.

יהודה וחזקיה [בני רבי חייא] תאומים היו: אחד נגמרה צורתו לסוף תשעה, ואחד נגמרה צורתו לתחלת שבועה; **יהודית, דביתהו דרבי חייא [היה לה רחם כפול], הוה לה צער לידה; שנאי מנא [החליפה בגדים, התחפשה] ואתיא לקמיה דרבי חייא, אמרה:** אתתא מפקדא אפריה ורביה? **אמר לה:** לא! אזלא אשתיא סמא דעקרתא [סמים מעקרים];
לסוף איגלאי מילתא. אמר לה: איכו ילדת לי חדא כרסא אחרייתא (ומי יתן שלא שתית ותלדי לי עוד כרס אחד שני בנים), **דאמר מר:** יהודה וחזקיה אחי (תאומים) **פזי וטוי**

(יבמות סו, א)
אחיותא (תאומות ובנותיו היו [פזי וטוי]).

ולא מיפקדי [נשים על פריה ורביה]? והאמר רב אחא בר רב קטינא אמר רבי יצחק: מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין, וכפו את רבה ועשאה בת חורין (כדי שתהא מותרת לינשא; ומדכפינן לרבה אלמא מפקדא)?
אמר רב נחמן בר יצחק: מנהג הפקר נהגו בה (לפי שלא היתה יכולה לינשא היתה מפקדת עצמה וחוטאים בה לפיכך כפו את רבה לשחררה).

הדרן עלך הבא על יבמתו